

Piotr Rylski*

Skuteczność doręczeń w procesie cywilnym

1. WPROWADZENIE

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego¹ o doręczeniach mają na celu umożliwienie adresatowi zapoznania się z treścią kierowanego do niego pisma. Pełnią one tym samym istotną funkcję gwarancyjną, warunkując dochowanie standardów rzetelnego procesu². W szczególny sposób odnosi się to do doręczenia stronie pozwanej pisma wszczynającego postępowanie. Z tego względu problematyka doręczeń ma pierwszorzędne znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości. Konieczne staje się więc przeanalizowanie, jak przepisy kodeksu postępowania cywilnego o doręczeniach funkcjonują w praktyce.

Celem opracowania jest prezentacja wyników badania zmierzającego do ustalenia skuteczności i sposobów dokonywania doręczeń w postępowaniu cywilnym, zwłaszcza doręczenia pisma wszczynającego postępowanie, którego prawidłowość warunkuje często zachowanie prawa strony do obrony. Chodziło tu zarówno o ilościową, jak i jakościową analizę dokonywanych w praktyce sądowej doręczeń pism i ocenę wpływu sposobu doręczenia na sprawność postępowania sądowego. Przede wszystkim analizie poddano prawidłowość doręczeń zastępczych, doręczeń przez awizo oraz doręczeń fikcyjnych, przy których jest najwyższe ryzyko naruszenia praw pozwanego. Z tego względu ocenie podlegały m.in. kwestia ustalenia adresu pozwanego przez sąd w przypadkach stosowania tych sposobów doręczeń, a także praktyka dokonywania doręczeń podmiotom podlegającym wpisowi do rejestru sądowego albo ewidencji działalności gospodarczej.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU DORĘCZEŃ W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

2.1. Znaczenie doręczeń i zasada oficjalności doręczeń

Doręczenia służą informowaniu stron o czynnościach postępowania. Przedmiotem doręczenia są przede wszystkim odpisy: pism procesowych, pism sądowych,

* Autor jest adiunktem w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości i w Instytucie Prawa Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego, członkiem Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego.

¹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.), dalej jako k.p.c.

² P. Grzegorzczak, *Doręczenie na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. a pierwsze pismo w sprawie*, „Monitor Prawniczy” 2011/23, s. 1284.

orzeczeń (por. art. 140 k.p.c.)³. W polskim systemie procesowym obowiązuje zasada oficjalności doręczeń, co oznacza, że są one co do zasady dokonywane przez sąd z urzędu, bez wniosku stron (art. 131 § 1 *in principio* k.p.c.). Oznacza to, że to właśnie sąd jest odpowiedzialny za prawidłowość i terminowość dokonywanych doręczeń. Czynność doręczenia poprzedza z reguły wydanie stosownego zarządzenia⁴. Wyjątek od zasady oficjalności doręczeń stanowi doręczenie bezpośrednio między adwokatami, radcami prawnymi, rzecznikami patentowymi i radcami Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa. Te podmioty w toku sprawy mają obowiązek bezpośrednio doręczać sobie nawzajem niektóre pisma. Do pisma procesowego wnoszonego do sądu mają one zaś obowiązek dołączyć dowód doręczenia odpisu pisma drugiej stronie albo dowód jego wysłania przesyłką poleconą (art. 132 § 1 i 1¹ k.p.c.). W przypadku doręczenia bezpośredniego za prawidłowość doręczenia odpowiada właściwy pełnomocnik, choć to do sądu należy także w tym przypadku ocena skuteczności dokonanego doręczenia⁵.

2.2. Czas i miejsce doręczenia

Sąd dokonuje doręczeń przez ściśle określone podmioty, tj. operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe⁶, osoby zatrudnione w sądzie, komornika lub sądową służbę doręczeniową (art. 131 § 1 k.p.c.).

Doręczeń powinno się dokonywać w dni powszednie. W dni ustawowo uznane za wolne od pracy, a także w porze nocnej doręczać można tylko w wyjątkowych przypadkach, za uprzednim zarządzeniem prezesa sądu (art. 134 § 1 k.p.c.). Za porę nocną uważa się czas od godziny 21:00 do godziny 7:00 (art. 134 § 2 k.p.c.).

Ściśle określone jest także miejsce dokonanego doręczenia. Dokonuje się go bowiem w mieszkaniu, w miejscu pracy lub tam, gdzie się adresata zastanie. Na wniosek strony doręczenie może być dokonane na wskazany przez nią adres skrytki pocztowej. W tym przypadku pismo sądowe przesłane pocztą składa się w placówce pocztowej operatora publicznego, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata (art. 135 k.p.c.). Doręczenie adresatowi może nastąpić także przez wręczenie mu pisma bezpośrednio w sekretariacie sądu (art. 132 § 2 k.p.c.).

2.3. Doręczenia osobom fizycznym

Jeżeli stroną jest osoba fizyczna, doręczenia dokonuje się jej osobiście, a gdy nie ma ona zdolności procesowej – jej przedstawicielowi ustawowemu (art. 133 § 1 k.p.c.).

³ O pojęciu pism procesowych i pism sądowych zob. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 88.

⁴ K. Weitz w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2012, t. 1, komentarz do art. 131, uw. 11, s. 603.

⁵ W orzecznictwie przyjmuje się, że przepisy o doręczeniach mają charakter obligatoryjny i wyłączają swobodę w tym zakresie. Nie można więc uznać doręczenia za dokonane skutecznie, jeżeli nie nastąpiło według reguł przewidzianych w art. 131 i n. k.p.c.; por. m.in. postanowienie SN z 2.08.2007 r. (V CSK 155/07), LEX nr 485892; postanowienie SN z 14.04.2011 r. (II UZ 10/11), LEX nr 901616.

⁶ Ustawa z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. poz. 1529).

W przypadku osób fizycznych w grę wchodzi także tzw. doręczenie zastępcze⁷. Jeśli doręczający nie zastanie adresata w mieszkaniu, może doręczyć pismo sądowe dorosłemu domownikowi, a gdyby go nie było – administracji domu, dozorca domu lub organowi gminy, jeżeli osoby te nie są przeciwnikami adresata w sprawie i podjęły się oddania mu pisma (art. 138 § 1 k.p.c.). Doręczenie zastępcze, jak wynika z orzecznictwa Sądu Najwyższego, opiera się na domniemaniu faktu dotarcia przesyłki do adresata⁸. Domniemanie takie może być jednak obalone wykazaniem okoliczności przeciwnych. Strona może więc wykazywać, że mimo odbioru przesyłki przez inną osobę faktycznie nie mogła zapoznać się z jej treścią. W doktrynie reprezentowany jest jednak pogląd, że w sytuacji, w której adresat wykaże, iż doręczenie według art. 138 § 1 lub 2 k.p.c. zostało dokonane mimo niespełnienia przesłanek wskazanych w tych przepisach, należy przyjąć, że do doręczenia w ogóle nie doszło. Nie chodzi tu jednak o obalenie rzekomego domniemania prawidłowości doręczenia według art. 138 § 1 lub 2, lecz o wykazanie, że zaistniałe zdarzenie nie odpowiadało warunkom wynikającym z tych przepisów i dlatego nie stanowiło w ogóle doręczenia w nich przewidzianego⁹.

Jeżeli adresat odmawia przyjęcia pisma, doręczenie uważa się za dokonane. W takim przypadku doręczający zwraca pismo do sądu z adnotacją o odmowie jego przyjęcia (art. 139 § 2 k.p.c.). Jeżeli doręczający nie zastanie adresata w miejscu pracy, może doręczyć pismo osobie upoważnionej do odbioru pism (art. 138 § 2 k.p.c.).

Strony i ich przedstawiciele mają obowiązek zawiadamiać sąd o każdej zmianie miejsca swego zamieszkania. W razie zaniedbania tego obowiązku pismo sądowe pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że sądowi jest znany nowy adres. O powyższym obowiązku i skutkach jego niedopełnienia sąd powinien pouczyć stronę przy pierwszym doręczeniu (art. 136 § 1 i 2 k.p.c.).

2.4. Doręczenia innym podmiotom

Pisma procesowe lub orzeczenia dla osoby prawnej i dla organizacji, która nie ma osobowości prawnej, doręcza się organowi uprawnionemu do reprezentowania ich przed sądem lub do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism (art. 133 § 2 k.p.c.). Pisma procesowe dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych, wpisanych do rejestru sądowego na podstawie odrębnych przepisów, doręcza się na adres podany w rejestrze, chyba że strona wskazała dla doręczeń inny adres. Jeżeli ostatnio wpisany adres został wykreślony jako niezgodny z rzeczywistym stanem rzeczy i nie zgłoszono wniosku o wpis nowego adresu, adres wykreślony jest uważany za adres podany w rejestrze (art. 133 § 2a k.p.c.).

Jeżeli ustanowiono pełnomocnika procesowego lub osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych, doręczenia należy dokonać tym osobom. Jednak Skarbowi

⁷ Pogląd, że doręczenie zastępcze dotyczy jedynie osób fizycznych, jest już utrwalony w doktrynie; zob. W. Siedlecki w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, W. Siedlecki (red.), Z. Resich (red.), Warszawa 1976, t. 1, s. 253. W doktrynie sporne jest jednak, czy przez doręczenie zastępcze rozumie się tylko instytucję z art. 138, czy także z art. 139 § 1 k.p.c.; zob. K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 648–649.

⁸ Zob. wyrok SN z 28.02.2002 r. (III CKN 1316/00), LexPolonica nr 381369; postanowienie SN z 4.09.1970 r. (I PZ 53/70), OSCP 1971/6, poz. 100; postanowienie z 10.02.2000 r. (II CKN 820/99), LEX nr 530734; postanowienie z 6.11.2002 r. (III CZ 99/02), LEX nr 577482; postanowienie z 26.03.2004 r. (IV CZ 25/04), LEX nr 585881; postanowienie z 8.03.2005 r. (IV CZ 6/05), LEX nr 603429; postanowienie z 9.02.2006 r. (V CZ 2/06), LEX nr 607126; postanowienie z 5.02.2008 r. (II PZ 72/07), LEX nr 817527.

⁹ K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 651.

Państwa doręczenia dokonuje się zawsze w sposób określony w art. 133 § 2 k.p.c. (art. 133 § 3 k.p.c.).

Szczególne znaczenie ma sankcja w stosunku do podmiotów podlegających wpisowi do rejestru lub ewidencji w razie niemożności doręczenia w sposób przewidziany w artykułach poprzedzających z uwagi na nieujawnienie w rejestrze albo w ewidencji zmiany adresu. W takim przypadku przesyłkę pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że sądowi są znane nowe miejsce zamieszkania i adres (art. 139 § 3 k.p.c.).

W razie niemożności doręczenia w sposób przewidziany powyżej w grę wchodzi dokonanie doręczenia pisma w drodze tzw. awizo. Oznacza to, że pismo przesłane za pośrednictwem operatora pocztowego w rozumieniu prawa pocztowego należy złożyć w placówce pocztowej tego operatora, a doręczane w inny sposób – w urzędzie właściwej gminy, umieszczając zawiadomienie o tym w drzwiach mieszkania adresata lub w oddawczej skrzynce pocztowej ze wskazaniem, gdzie i kiedy pismo pozostawiono, oraz z pouczeniem, że należy je odebrać w terminie 7 dni od dnia umieszczenia zawiadomienia. W przypadku bezskutecznego upływu tego terminu czynność zawiadomienia należy powtórzyć (art. 139 § 1 k.p.c.). W takim przypadku doręczenie następuje w chwili podjęcia pisma przez adresata lub osobę uprawnioną z placówki pocztowej lub urzędu gminy. W razie niepodjęcia przesyłki w terminie uważa się ją za doręczoną w dniu upływu terminu do odbioru przesyłki¹⁰.

Na mocy nowelizacji z 16.09.2011 r.¹¹ do art. 139 k.p.c. dodano § 1¹, z którego wynika, że obecnie pismo złożone w placówce pocztowej w rozumieniu prawa pocztowego¹² może zostać odebrane także przez osobę upoważnioną na podstawie pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych w rozumieniu tej ustawy.

3. ZAŁOŻENIA I METODOLOGIA BADAŃ

Przeprowadzone badanie polegało na zwróceniu się do losowo wybranych 5 prezesów sądów rejonowych i 5 prezesów sądów okręgowych z prośbą o nadesłanie 10 akt spraw prawomocnie zakończonych w latach 2010–2012. Prośba ta dotyczyła spraw należących do właściwości wydziałów cywilnych, rodzinnych i nieletnich oraz gospodarczych, w których było prowadzone postępowanie międzyinstancyjne (nadano bieg apelacji lub zażaleniu). Z pytaniem tym wystąpiono do prezesów sądów okręgowych w Zielonej Górze, Kaliszu, Radomiu, Gdańsku i Suwałkach oraz do prezesów sądów rejonowych w Łańcucie, Wałbrzychu, Iławie, Inowrocławiu i Olkuszu.

¹⁰ Por. uchwała SN z 10.05.1971 r. (III CZP 10/71), OSNCP 1971/11, poz. 187; postanowienie SN z 25.01.1995 r. (III CRN 71/94), LEX nr 333127; postanowienie z 20.06.2000 r. (III CZ 59/00), LEX nr 533119; postanowienie z 6.07.2000 r. (V CKN 1159/00), OSNC 2001/1, poz. 12; postanowienie z 10.08.2000 r. (IV CKN 1026/00), OSNC 2001/1, poz. 16; postanowienie z 22.01.2001 r. (I PZ 83/00), OSNAPiUS 2002/18, poz. 439; wyrok SN z 17.02.2004 r. (III CK 226/02), „Monitor Prawniczy” 2007/10, s. 563; postanowienie SN z 30.11.2007 r. (IV CZ 89/07), LEX nr 623831; postanowienie z 5.06.2009 r. (I CZ 26/09), LexPolonica nr 2547399.

¹¹ Ustawa z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381).

¹² W prawie pocztowym z 2012 r. ustawodawca odstąpił od posługiwania się pojęciem operatora publicznego lub innego operatora pocztowego.

Wszystkie sądy nadesłały żądane akta, z tym że prezes Sądu Okręgowego w Radomiu nadesłał jedynie akta z Sądu Rejonowego w Radomiu. Łącznie nadesłano więc akta 100 spraw, w tym 60 pochodziło z sądów rejonowych, a 40 z sądów okręgowych. Zdecydowanie przeważały akta z wydziałów cywilnych (sygnatury C, Co, Cupr, Ns – 70 spraw), choć liczne były też akta z wydziałów rodzinnych i nieletnich (sygnatury RC, Nsm, Now – 19 spraw) oraz gospodarczych (sygnatury GC i GNc – 9 spraw). Wśród nadesłanych akt znajdowały się także akta spraw z jednego wydziału pracy (sygnatura P – 2 sprawy).

Celem badania była zarówno ilościowa, jak i jakościowa ocena doręczeń w toku postępowania. Chodziło więc o próbę ustalenia, ile przeciętnie w toku postępowania cywilnego było doręczeń pism, a także jakie sposoby doręczenia zostały zastosowane oraz jak w praktyce wyglądało wykonanie doręczeń. W efekcie umożliwiło to przeprowadzenie analizy, jak prezentuje się skuteczność doręczeń w postępowaniu cywilnym.

Analiza sposobu doręczeń została przede wszystkich przeprowadzona na podstawie znajdujących się w aktach zwrotnych potwierdzeń odbioru, a w razie dokonywania doręczenia w inny sposób niż przez pocztę – także innych dokumentów. Ponieważ jednak niektóre potwierdzenia doręczenia mogły ulec, zgodnie z właściwymi regulacjami, zniszczeniu¹³, konieczne było także uwzględnienie zarządzeń przewodniczących nakazujących dokonanie doręczenia i stosownych adnotacji pracowników sekretariatów o wykonaniu zarządzenia¹⁴.

Analiza doręczeń często nie była zadaniem łatwym. Problematiczna okazała się np. ocena, które potwierdzenie odbioru dotyczy którego pisma. Warto wskazać, że wbrew wymaganiami określonymu w § 37 ust. 2 instrukcji sądowej na pismach wysłanych przez sąd, w razie gdy dowód doręczenia nie był dołączony do akt bezpośrednio po piśmie, z reguły nie odnotowywano karty akt, na której znajdował się dowód doręczenia. Bardzo utrudniało to właściwą analizę doręczeń poszczególnych pism, zwłaszcza że wciąż jeszcze w wielu przypadkach zdarzało się wszywanie do akt sprawy dowodów doręczenia w sposób grupowy, bez zachowania kolejności wpływu tych dowodów doręczeń do sądu¹⁵. Kwestię utrudniało także niedostateczne oznaczenie na zwrotnym potwierdzeniu odbioru rodzaju przesłanego pisma¹⁶ (często ograniczano się do wskazania, że chodzi o pismo procesowe, bez wskazania np. jego daty¹⁷), co w połączeniu z umieszczeniem tego dokumentu w innym miejscu niż zwrotne potwierdzenie odbioru utrudniało ustalenie, które potwierdzenie odbioru odnosi się do którego z dokumentów.

¹³ Zob. § 37 ust. 3 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.12.2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. Nr 5, poz. 22 ze zm.), dalej jako instrukcja sądowa, według którego dowody doręczenia wezwań świadkom, biegłym i tłumaczom, którzy stawili się na rozprawę lub posiedzenie, podlegają zniszczeniu, jeżeli przewodniczący rozprawy lub posiedzenia nie zarządzi inaczej.

¹⁴ Sposób formułowania zarządzeń na pismach i adnotacji o ich wykonaniu określa szczegółowo § 16 instrukcji sądowej.

¹⁵ Zgodnie z § 37 ust. 1 instrukcji sądowej pisma nadsyłane w toku postępowania w sprawie dołącza się do akt według kolejności wpływu. Pisma złożone na rozprawie lub posiedzeniu sądu oraz dowody doręczenia wezwań i zawiadomień zamieszcza się przed protokołem rozprawy lub posiedzenia, którego dotyczą.

¹⁶ Treść zwrotnego potwierdzenia odbioru określa § 18 ust. 1 instrukcji sądowej, z którego wynika, że powinno ono zawierać datę doręczenia, nazwę sądu, sygnaturę akt, określenie rodzaju doręczanego pisma i sposobu doręczenia.

¹⁷ Zwrotne potwierdzenie odbioru nie może zawierać jedynie informacji o treści merytorycznej wysłanego pisma (§ 18 ust. 2 instrukcji sądowej), co oznacza, że powinno określać pismo precyzyjnie, np. przez wskazanie daty pisma lub od kogo pochodzi.

4. ANALIZA ILOŚCIOWA DOKONANYCH DORĘCZEŃ

4.1. Wyniki badań

Analiza ilościowa doręczeń dokonywanych w przebadanych sprawach została przeprowadzona w dwojaki sposób. Po pierwsze, przeanalizowano łączną liczbę doręczeń i wyliczono średnią liczbę doręczeń przypadającą na jedną sprawę. Po drugie, przeanalizowano sposoby doręczeń, przyjmując możliwe sposoby doręczenia jako doręczenie dokonane: adresatowi, osobie uprawnionej, domownikowi, przez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez uprawnioną osobę, a także przez samo dokonanie awizacji bez podjęcia pisma przez adresata w wyznaczonym terminie (art. 139 § 1 k.p.c.). Wyniki z przeanalizowanych spraw prezentują się następująco:

Sądy okręgowe:

- 1) w Zielonej Górze – doręczeń łącznie 147:
 - adresatowi – 81;
 - osobie uprawnionej – 34;
 - domownikowi – 9;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 23;
 - poprzez dwukrotne awizo – 0;
- 2) w Gdańsku – doręczeń łącznie 264:
 - adresatowi – 48;
 - osobie uprawnionej – 140;
 - domownikowi – 32;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 36;
 - poprzez dwukrotne awizo – 8;
- 3) w Kaliszu – doręczeń łącznie 202:
 - adresatowi – 63;
 - osobie uprawnionej – 48;
 - domownikowi – 37;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 47;
 - poprzez dwukrotne awizo – 7;
- 4) w Suwałkach – doręczeń łącznie 250:
 - adresatowi – 112;
 - osobie uprawnionej – 50;
 - domownikowi – 40;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 46;
 - poprzez dwukrotne awizo – 2.

Sądy rejonowe:

- 1) w Iławie – doręczeń łącznie 137:

- adresatowi – 76;
 - osobie uprawnionej – 39;
 - domownikowi – 6;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 16;
 - poprzez dwukrotne awizo – 0;
- 2) w Wałbrzychu – doręczeń łącznie 201:
- adresatowi – 64;
 - osobie uprawnionej – 87;
 - domownikowi – 13;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 24;
 - poprzez dwukrotne awizo – 13;
- 3) w Olkuszu – doręczeń łącznie 200:
- adresatowi – 84;
 - osobie uprawnionej – 36;
 - domownikowi – 66;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 10;
 - poprzez dwukrotne awizo – 4;
- 4) w Łańcucie – doręczeń łącznie 207:
- adresatowi – 66;
 - osobie uprawnionej – 32;
 - domownikowi – 54;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 46;
 - poprzez dwukrotne awizo – 9;
- 5) w Radomiu – doręczeń łącznie 184:
- adresatowi – 97;
 - osobie uprawnionej – 33;
 - domownikowi – 37;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 13;
 - poprzez dwukrotne awizo – 4;
- 6) w Inowrocławiu – doręczeń łącznie 139:
- adresatowi – 35;
 - osobie uprawnionej – 22;
 - domownikowi – 46;
 - poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 30;
 - poprzez dwukrotne awizo – 6.

Wyniki ze wszystkich sądów – doręczeń łącznie 1931:

- adresatowi – 726 (37,6%);
- osobie uprawnionej – 521 (27%);
- domownikowi – 340 (17,6%);

- poprzez pozostawienie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 291 (15%);
- poprzez dwukrotne awizo – 53 (2,8%).

Zaprezentowane wyniki wskazują, że w badanych sprawach dokonano łącznie 1931 doręczeń, co daje średnią 19,31 doręczeń na jedną sprawę. Oczywiście jest to wynik uśredniony, gdyż różnice w poszczególnych sprawach dotyczące liczby doręczeń były znaczące. Zdecydowanie mniej doręczeń dokonywano w sprawach procesowych z udziałem tylko dwóch stron będących osobami fizycznymi (np. w sprawach o rozwód) niż np. w sprawach nieprocesowych z udziałem wielu uczestników albo nawet w sprawach procesowych z licznymi współuczestnikami sporu. Liczba doręczeń zależna była także od udziału i liczby świadków, biegłych lub innych podmiotów w sprawie, a także wielu innych czynników, które trudno w jakikolwiek sposób uogólnić. Wchodziły tu w grę np. konieczność ponawiania doręczeń ze względu na ich wadliwość lub kwestia tego, ile razy odraczana była rozprawa. Wskazana średnia liczba doręczeń ma więc charakter całkowicie przybliżony i nie może być traktowana jako wynik mogący stanowić odniesienie dla wszystkich spraw cywilnych. Wynika to także z niedostatecznej reprezentatywności grupy, która wynosiła 100 spraw przy ogólnej liczbie spraw cywilnych rozpoznawanych w latach 2010–2012. Niewątpliwie jednak liczba doręczeń w analizowanych sprawach była znaczna, co podkreśla praktyczne znaczenie tej instytucji.

Ciekawsze i zdaje się dużo bardziej dające się uogólnić wyniki dotyczą ilościowej analizy sposobu dokonywania doręczeń. Przez sposób doręczenia rozumieć należy tu jednak nie to, za pośrednictwem jakiego doręczyciela dokonywano doręczenia, ani też nie sposoby doręczeń wyróżniane w literaturze¹⁸, lecz to, komu w rzeczywistości została wydana przesyłka przez doręczyciela.

Jak wskazano wyżej, przeanalizowane doręczenia podzielono na kategorie, w których przesyłkę wydano:

- adresatowi,
- osobie uprawnionej,
- domownikowi,
- osobie uprawnionej, ale po uprzednim awizowaniu,
- w wyniku niepodjęcia pisma po dwukrotnym awizowaniu.

Zaprezentowane kategorie znajdują częściowo uzasadnienie w treści zwrotnego potwierdzenia odbioru, które stanowi załącznik nr 1 do rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym¹⁹. Wskazuje ono, że doręczający powinien określić przy dokonywaniu doręczenia, czy przesyłkę doręczono:

- adresatowi,
- dorosłemu domownikowi,
- dozorcy domu,

¹⁸ W literaturze mówi się m.in. o doręczeniu właściwym, bezpośrednim, zastępczym, fikcyjnym, choć kryteria tych podziałów są różne i nie ma zgody co do definicji tych pojęć.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12.10.2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz. U. Nr 190, poz. 1277 ze zm.), dalej jako r.d.p.s.

- sołtysowi,
- administracji domu,
- upoważnionemu pracownikowi,

a jeśli nie doręczono przesyłki w ten sposób – przez zaznaczenie, czy przesyłkę pozostawiono w placówce pocztowej lub w urzędzie gminy, a także gdzie umieszczono o tym zawiadomienie.

W przeanalizowanych sprawach nie zdarzyło się, aby doręczający określił pole dotyczące przekazania przesyłki dozorca domu, sołtysowi lub administracji domu²⁰, stąd te sposoby doręczenia zostały w analizie ilościowej pominięte.

Konieczne jest jednak wskazanie, że zdarzały się przypadki, iż doręczyciel nie zaznaczył w ogóle żadnej ze wskazanych opcji, uznając zapewne, że to zbędne. Zdarzało się tak zarówno w sprawach, w których z imienia i nazwiska osoby odbierającej można było wywnioskować, że jest to adresat (np. w sprawie 38), jak i w sprawach, w których wnioskowanie takie było niezwykle utrudnione ze względu na nieczytelność nazwiska odbiorcy lub brak wiedzy, jakie jest powiązanie odbiorcy z adresatem (w sprawach 1, 32, 43, 58). Ta praktyka doręczycieli, która – co prawda – raczej była wyjątkiem niż zasadą, musi być uznana za całkowicie nieprawidłową, bo utrudnia sądowi ocenę skuteczności doręczenia. Ponadto w takim przypadku, mimo wymogu przepisów prawa, zwrotne potwierdzenie odbioru nie mogło stanowić dla sądu dostatecznego dowodu na to, jaki był sposób doręczenia.

Przechodząc do omówienia przeanalizowanych sposobów doręczenia, należy wskazać, że wypełnienie przez doręczyciela pola „adresatowi” dotyczyło przede wszystkim adresatów będących osobami fizycznymi, którzy osobiście odebrali skierowaną do nich przesyłkę. Z tego względu wszystkie przypadki doręczenia pisma adresatowi – osobie fizycznej zostały zakwalifikowane do tej kategorii, nawet jeśli doręczyciel nie określił stosownego pola na potwierdzeniu odbioru.

Problematyczna była kwestia związana z doręczeniem dokonywanym „osobie uprawnionej do odbioru przesyłki”. Taki sposób doręczenia doręczający wskazywali w większości sytuacji, w których dostarczali przesyłkę do rąk osoby uprawnionej, gdy adresatem była jednostka organizacyjna, a nie osoba fizyczna. Problem polega na tym, że w analizowanych sprawach sądy posługiwały się dwoma rodzajami zwrotnego potwierdzenia odbioru: starszym i nowszym. W załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17.06.1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczenia pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym²¹, obowiązującym do 20.10.2010 r., istniało osobne pole zatytułowane „osoba uprawniona do odbioru przesyłki”. Zostało ono zlikwidowane w obowiązującym od 20.10.2010 r. wzorze potwierdzenia odbioru, gdzie występowała już jedynie możliwość wskazania jako odbierającego adresata. Warto przy tym zwrócić uwagę, że w najnowszej wersji wzoru potwierdzenia odbioru, obowiązującej

²⁰ W sprawie 55 doręczyciel wskazał, że dokonał doręczenia administracji domu, podczas gdy z treści potwierdzenia odbioru wynikało, że przesyłkę odebrał pracownik zakładu ubezpieczeń będącego stroną postępowania.

²¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.06.1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczenia pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz. U. Nr 62, poz. 697 ze zm.).

od 12.07.2012 r.²², dodano dodatkowo kategorię „upoważniony pracownik”. Wersja ta nie była jednak stosowana w analizowanych sprawach.

Wskazana zmiana formularza potwierdzenia odbioru od 20.10.2010 r. doprowadziła w przeanalizowanych sprawach do niejednolitej praktyki doręczających. Dopóki sądy posługiwały się starszym formularzem, gdy adresatem była jednostka organizacyjna, zdecydowanie przeważała praktyka wskazywania, że wydanie pisma nastąpiło do rąk osoby uprawnionej do odbioru. W sprawach, w których posługiwano się już nowym potwierdzeniem doręczenia (obowiązującym od 20.10.2010 r. do 12.07.2012 r.), praktyka była niejednolita. W wielu sprawach w razie doręczenia pisma osobie uprawnionej do odbioru pisma za jednostkę organizacyjną zakreślano, że chodzi tu o adresata (w sprawach 2, 14, 30, 32, 33, 38, 39, 59, 61, 73), w innych zaś zakreślano błędnie pole „domownik” (w sprawach 35, 36, 43) lub wręcz dopisywano własnoręcznie, że przesyłka została wydana osobie uprawnionej do odbioru przesyłki, mimo że w nowszym potwierdzeniu odbioru nie ma już takiego pola wyboru (sprawa 51). Praktyka taka powodowała, że do analizy ilościowej konieczne było jednoznaczne ustalenie, komu zostało ostatecznie wydane pismo, choć często było to trudne ze względu na nieczytelność podpisu osoby odbierającej.

Wydaje się, że w obecnym stanie prawnym sytuacja powinna wyglądać inaczej niż wówczas, gdy obowiązywał poprzedni wzór formularza. Poprzednio obowiązujące określenie „osoba uprawniona do odbioru przesyłki” było stosunkowo szerokie i utożsamiano je w zasadzie z uprawnieniem danej osoby do odbioru pisma w ramach struktury jednostki organizacyjnej adresata niebędącego osobą fizyczną. W okresie obowiązywania nowszego formularza, niezawierającego wskazania osoby uprawnionej, jedyną możliwością było zaznaczenie przez doręczyciela, że wydanie przesyłki nastąpiło adresatowi. Mimo to na potrzeby analizy ilościowej, w razie dokonywania doręczenia jednostce organizacyjnej, za którą odbioru pisma dokonywała uprawniona osoba, wskazywano to w kwestionariuszu, tak jak w dotychczasowej praktyce. Umożliwiło to przy okazji zbadanie, w ilu z przeanalizowanych spraw doręczenie było dokonane osobom fizycznym, a w ilu jednostkom organizacyjnym.

Wydaje się jednak, że obowiązująca od 20.10.2010 r. do 12.07.2012 r. wersja formularza niezawierająca wyraźnej informacji, że pismo wydano określonej osobie działającej za adresata, nie była prawidłowa. Zapewne to przekonanie doprowadziło do zmiany formularza i wprowadzenia obecnie, oprócz osoby adresata, także możliwości wyboru opcji „pracownik upoważniony do odbioru pism”. Trzeba jednak pamiętać, że jednostkom organizacyjnym doręczeń dokonuje się nie tylko do rąk takich pracowników, lecz przede wszystkim do rąk organu uprawnionego do reprezentowania jednostki przed sądem (art. 133 § 2 k.p.c.), a nawet gdy jednostka nie ma takiego organu, osobie uprawnionej do reprezentowania jednostki przed sądem²³. Wynika z tego, że w razie dokonania doręczenia organom lub innym osobom uprawnionym do reprezentacji doręczyciel będzie obecnie zobowiązany zaznaczyć, że wydał przesyłkę adresatowi, a jedynie w razie wydania jej

²² Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz. U. Nr 758). Zgodnie z § 2 tego rozporządzenia dotychczasowy wzór formularza potwierdzenia odbioru może być stosowany do wyczerpania zapasów.

²³ Tak w doktrynie por. K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 622.

upoważnionemu pracownikowi może wybrać to pole. Nowa treść tzw. zwrotki, choć lepsza niż poprzednia, także doprowadzi więc zapewne do niejedolitej praktyki doręczycieli, a często uniemożliwi doręczającemu precyzyjne wskazanie, komu faktycznie wydano przesyłkę. Utrudni to zapewne sądowi ocenę skuteczności doręczenia. Ze względów praktycznych pozostaje postulować konieczność wskazywania przez doręczycieli przy imieniu i nazwisku osoby odbierającej, z jakiego tytułu odebrała to pismo. Choć obowiązek taki nie wynika z przepisów prawa, w analizowanych sprawach zdarzało się to stosunkowo często. Niektóre osoby upoważnione do odbioru przesyłki wprost wskazywały swoje stanowisko (przez przystawienie pieczęci z jego nazwą) lub robiły dopiski „pracownik”, „wspólnik”, „współpracownik”. Podobnie postępowały osoby, które były pełnomocnikami pocztowymi – przez podanie numeru pełnomocnictwa na poczcie. Niestety, wciąż w wielu przypadkach widnieje tylko imię i nazwisko osoby odbierającej pismo bez wskazania, z jakiego tytułu doręczający jej je wydał. W przypadku jednostki organizacyjnej określenie, że doszło do oddania przesyłki adresatowi, stanowi, jak się wydaje, zbyt ogólną informację. Dla sądu sytuacja taka stwarza poważne niedogodności z powodu niemożności ustalenia, czy osoba taka jest upoważniona do odbioru pisma w rozumieniu art. 133 § 2 k.p.c.

Stosunkowo najmniej problematyczne było zakwalifikowanie tych przypadków doręczeń, w których doszło do wydania przesyłki **dorosłemu domownikowi**. Wtedy doręczyciele z reguły wymagali także wskazania, obok imienia i nazwiska, kim dla adresata jest osoba odbierająca pismo. Często więc przy imieniu i nazwisku znajdowały się adnotacje: „syn”, „córka”, „żona”, „konkubina”. Choć przepisy nie wymagają takich dopisków, a także nie dają doręczycielowi uprawnienia do żądania takich informacji, wskazana praktyka może być uznana za prawidłową, gdyż ułatwia sądowi ocenę, komu została wydana przesyłka. Jak już była mowa, po wprowadzeniu nowej treści potwierdzenia odbioru zdarzało się, że zakreślano pole „domownik” w przypadku doręczenia pisma do rąk osoby uprawnionej do odbioru pisma w siedzibie jednostki organizacyjnej (np. w sprawie 7). W takich przypadkach na potrzeby analizy ilościowej było to zaliczane do doręczeń dokonanych osobie uprawnionej. Czasami także zamiast pola „domownik” zakreślano pole „osoba uprawniona” (np. w sprawie 3), mimo że jednocześnie wskazywano na powiązanie tej osoby z adresatem („córka”). Oczywiście w tej sytuacji uznano to za doręczenie pisma domownikowi.

Wątpliwości nie budziło zakwalifikowanie doręczenia przez awizo oraz przez pozostawienie awiza i odebranie pisma przez osobę uprawnioną. Choć w tym ostatnim przypadku zdarzały się sytuacje, gdy pismo było podejmowane przez osobę niemającą uprawnienia do odebrania przesyłki, ale o tym będzie mowa w dalszej części opracowania. Warto jednak wskazać na częstą praktykę urzędów pocztowych, które w razie pozostawienia awizo i odbioru przez adresata pisma na poczcie zakreślały na zwrotnym potwierdzeniu odbioru w pkt 1, że przesyłkę doręczono adresatowi (np. w sprawie 32). Praktyka taka nie może być uznana za prawidłową. Punkt 1 na „zwrotce” dotyczy bowiem doręczenia pisma adresatowi pod adresem wskazanym w przesyłce. W razie niemożliwości doręczenia pod tym adresem doręczyciel ma obowiązek zakreślić pkt 2, informujący o pozostawieniu awizo w drzwiach adresata (lub oddawczej skrzynce pocztowej). Są to jednak inne

sposoby doręczenia, mimo że ostatecznie dochodzi do wydania pisma adresatowi. Istotne jest bowiem, aby sąd uzyskał pełną wiedzę na temat przebiegu doręczenia. Problem wynikał z faktu, że oba wzory potwierdzenia odbioru, stosowane w analizowanych sprawach, w ogóle nie zawierały odrębnej rubryki do zaznaczenia, kto odebrał przesyłkę awizowaną z poczty lub urzędu gminy. Choć urząd pocztowy lub gmina miały więc obowiązek wskazania, komu wydano przesyłkę, brakowało stosownego do tego miejsca na dowodzie doręczenia. Ponadto w starszej wersji potwierdzenia odbioru, obowiązującej do 20.10.2010 r., odbiorca pisma z poczty lub urzędu gminy był zobowiązany potwierdzić odbiór przesyłki własnoręcznym podpisem w miejscu, w którym widniało sformułowanie: „potwierdzam własnoręcznym podpisem, że w dniu dzisiejszym otrzymałem przesyłkę pod adresem wyżej wymienionym”. Było to całkowicie niezgodne z prawdą, skoro przesyłka była odbierana w urzędzie pocztowym lub gminy. Z tego względu treść wspomnianego oświadczenia uległa zmianie od 20.10.2010 r.²⁴

Zapewne ze względu na wskazane mankamenty tego rozwiązania obowiązujący od 12.07.2012 r. wzór potwierdzenia odbioru został lepiej skonstruowany, gdyż obok dwóch powyższych punktów wprowadzono pkt 3, w którym wskazuje się, komu wydano przesyłkę w urzędzie pocztowym lub urzędzie gminy. Można tu wybrać opcje: adresatowi, upoważnionemu pracownikowi, osobie uprawnionej do reprezentacji przed sądem adresata będącego osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej albo też pełnomocnikowi pocztowemu. Trzeba jednak zauważyć, że ze względu na zakres czasowy badanych akt wskazany formularz nie został zastosowany w żadnej z omawianych spraw (wszystkie analizowane sprawy zakończyły się prawomocnie przed 12.07.2012 r.). Można jedynie dziwić się, dlaczego w przypadku odbioru przesyłki z urzędu pocztowego lub gminy wzór potwierdzenia odbioru zawiera jednak możliwość wskazania, w sytuacji doręczenia pisma jednostce organizacyjnej, że odbioru dokonała osoba uprawniona do reprezentacji adresata przed sądem, czego nie ma w przypadku doręczenia pod adresem wskazanym na przesyłce.

4.2. Interpretacja wyników

Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że najczęściej dochodziło do doręczenia pisma bezpośrednio samemu adresatowi. Udało się tego dokonać bezpośrednio w **ponad 37% przypadków** doręczenia. Jeśli dodatkowo doliczyć do tego 15% sytuacji, w których osoba uprawniona (najczęściej adresat) odebrała przesyłkę osobiście po uprzednim awizowaniu, to okazuje się, że w **ponad połowie przypadków pisma zostały oddane bezpośrednio do rąk adresatów**. Drugą najliczniejszą grupą przypadków było doręczenie pism do rąk **osób uprawnionych do ich odbioru (27%)**, co – jak wyżej wskazywano – było odpowiednikiem doręczenia do rąk adresata w sytuacji, gdy jest nim jednostka organizacyjna, a nie osoba fizyczna. Oznacza to, że w **blisko 80% przypadków doszło ostatecznie do doręczenia przesyłek adresatom**. Tak wysoka skuteczność doręczeń właściwych musi być uznana za wynik pozytywny. Z założenia bowiem należy uznać, że podstawowym sposobem doręczenia powinno być doręczenie do rąk adresata

²⁴ Obecnie brzmi ona: „potwierdzam własnoręcznym podpisem, że w dniu dzisiejszym wymienioną przesyłkę otrzymałem”.

(w przypadku osoby fizycznej) lub reprezentującej go osoby (w przypadku jednostki organizacyjnej). Oczywiście wciąż może być uznana za niezadowolającą stosunkowo duża liczba spraw, w których nie doszło do doręczenia bezpośrednio na wskazany adres, a konieczne było awizowanie. Kwestia ta jednak jest wynikiem warunków organizacyjnych poczty, która dokonuje doręczeń w mieszkaniu adresata najczęściej w godzinach jego pracy, co w przypadku osób fizycznych często uniemożliwia oddanie pisma bezpośrednio na adres wskazany w przesyłce. Można przypuszczać, że gdyby doręczenia do osób fizycznych odbywały się w godzinach popołudniowych, wzrosłaby skuteczność doręczenia na adres wskazany w przesyłce jako miejsce zamieszkania.

W znacznie mniejszej liczbie przypadków doręczenia zostały dokonane **do rąk domowników (17,6%)** bądź jedynie w drodze pozostawienia pisma w odpowiedniej placówce i **niepodjęcia na skutek upływu terminu (2,8%)**. Istotne znaczenie ma tu doręczenie domownikom, które wciąż odgrywa ważną rolę i przyczynia się do zapewnienia wysokiej skuteczności doręczeń w postępowaniu cywilnym. W analizowanych sprawach strony nie kwestionowały też w żaden sposób skuteczności doręczenia pisma domownikom.

Szczególnie interesujące jest, że doręczenie dokonane w wyniku pozostawienia pisma w placówce pocztowej lub urzędzie gminy nastąpiło w niespełna 3% przypadków. Jest to wynik wysoce zadowolający, zważywszy, że ten sposób doręczenia stanowi odmianę doręczenia fikcyjnego, gdyż w istocie nie dochodzi tu w ogóle do wydania przesyłki. Z natury rzeczy więc ten sposób doręczenia musi być uznany za taki, który w najniższym stopniu gwarantuje stronie możliwość zapoznania się z doręczanym dokumentem.

Trzeba jednak wskazać, że w kilku sprawach doszło do **odmowy dokonania doręczenia**, co wymagało jego ponowienia przez sąd. Przykładowo w sprawie 2, doręczenia dokonywano przez zarząd zakładu karnego, który odmówił dokonania doręczenia osadzonemu, gdyż na kopercie błędnie wskazano jego nazwisko (różnica dotyczyła jednej litery w nazwisku). Wymagało to ponowienia doręczenia z podaniem prawidłowego nazwiska adresata. W sprawie 64 zakład karny odmówił doręczenia przesyłki adresatowi ze względu na to, że zmienił on miejsce odbywania kary. W sprawie 72 przesyłka adresowana do świadka na adres jego miejsca pracy została zwrócona z informacją, że adresat tam już nie pracuje. W tej sytuacji sąd wezwał stronę do podania prawidłowego adresu umożliwiającego wezwanie świadka. W sprawie 91 doszło do dwukrotnego niedoręczenia przesyłki temu samemu uczestnikowi postępowania nieprocesowego, gdyż sąd, adresując przesyłkę, nie wskazał numeru mieszkania, a tylko numer budynku. Dziwi, że błąd ten został popełniony dwukrotnie w stosunku do tego samego uczestnika.

Ogółem jednak skuteczność dokonywanych doręczeń musi być uznana za wysoką, gdyż odmowa doręczenia była sytuacją nadzwyczajną. W zasadzie też, poza doręczeniem przez awizo, nie zdarzały się przypadki kwestionowania przez strony i uczestników samego faktu otrzymania przesyłki.

4.3. Analiza skuteczności doręczeń pism wszczynających postępowanie w sprawie

Doręczenie stronie lub uczestnikowi postępowania pisma wszczynającego postępowanie ma szczególne znaczenie dla zapewnienia prawa do sądu, gdyż daje to stronie

możliwość dowiedzenia się o toczącym się postępowaniu i podjęcia obrony. W analizowanych sprawach pismami tymi były najczęściej odpis pozwu lub wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe, a także nakaz zapłaty wraz z odpisem pozwu, wniosek o udzielenie zabezpieczenia dowodu, odpis skargi na czynności komornika.

Analizując sposób dokonywania pierwszego doręczenia, skupiono się na próbie określenia ilościowego, który z omawianych sposobów doręczeń był stosowany najczęściej, a także szczególnie poddano analizie przypadki tych doręczeń pisma wszczynającego postępowanie, w których nie doszło do osobistego wręczenia przesyłki adresatowi.

Liczba doręczonych pism wszczynających postępowanie w sprawie – 168:

- adresatowi – 55 (32,7%);
- osobie uprawnionej – 30 (17,9%);
- domownikowi – 34 (20,2%);
- poprzez doręczenie awizo i następnie podjęcie przesyłki przez osobę uprawnioną – 33 (19,6%);
- poprzez dwukrotne awizo – 16 (9,6%).

Ogólna liczba pism wszczynających postępowanie podlegających doręczeniu była wyższa niż liczba przeanalizowanych spraw. Wynikało to z faktu, że w przypadku postępowań o strukturze wielopodmiotowej zachodziła konieczność doręczenia takiego pisma wielu osobom. Zdarzały się jednak i takie sprawy, w których w ogóle nie dochodziło do doręczenia takiego pisma, gdyż postępowanie kończyło się zwrotem pozwu, zanim doszło do jego doręczenia stronie pozwanej.

Zaprezentowane wyżej wyniki wskazują, że odsetek doręczeń dokonanych bezpośrednio adresatowi w odniesieniu do pism wszczynających postępowanie jest zbliżony do ogółu badanych doręczeń. Chodzi tu zarówno o adresatów będących osobami fizycznymi (32,7% do 37,6%), jak i jednostkami organizacyjnymi, choć w przypadku tych drugich udział doręczeń pism wszczynających postępowania był mniejszy (17% do 27%).

W sposób szczególny daje się jednak zauważyć w badanych sprawach **zdecydowanie większy niż wśród ogółu przebadanych doręczeń udział doręczeń pism wszczynających postępowanie przez awizo**. O ile w całej grupie przebadanych doręczeń ten sposób doręczenia stanowił niespełna 3%, o tyle w przypadku doręczeń pierwszych pism w sprawie wynosił prawie 10%. Oznacza to, że **prawie co dziesiąte pismo wszczynające postępowanie w przeanalizowanych sprawach zostało uznane za skutecznie doręczone na podstawie art. 139 § 1 k.p.c.** Oczywiście przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w wielu czynnikach, m.in. w tym, że to najczęściej w stosunku do pierwszego doręczenia pisma stronie przeciwnej zachodzi największa niepewność dotycząca prawidłowości adresu, a tym samym istnieje największa możliwość błędnego uznania pisma za doręczone na wskazany adres. Może to także wynikać z prób obstrukcyjnego działania pozwanego na tok procesu, który spodziewając się doręczenia mu odpisu pisma wszczynającego postępowanie, umyślnie nie odbiera kierowanej do niego korespondencji.

Wskazany wynik nie może być jednak uznany za zadowalający. Choć w doktrynie i orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że pismo wszczynające postępowanie może

zostać doręczone na podstawie art. 139 § 1 k.p.c.²⁵, pojawia się wątpliwość, czy adres, na który dokonano doręczenia, jest adresem prawidłowym. W przypadku bowiem doręczania kolejnych pism w sprawie nie ma wątpliwości dotyczących prawidłowości adresu strony, do której dotarło wcześniej pismo wszczynające postępowanie. Również w razie zmiany adresu w toku postępowania strona musi się liczyć z konsekwencjami niepoinformowania o tym sądu (art. 136 k.p.c.). Natomiast w przypadku pierwszego pisma w sprawie sąd musi najczęściej polegać na adresie podanym przez powoda²⁶. Z tego względu należy w sposób szczególnie przeanalizować te przypadki doręczeń, w których pismo wszczynające postępowanie zostało uznane za doręczone skutecznie jedynie na podstawie dokonanej przez doręczyciela awizacji.

Przewidziane w art. 139 § 1 k.p.c. oraz w § 6–10 r.d.p.s. doręczenie wskutek (dwukrotnego) awizowania przesyłki pocztowej jest skuteczne tylko wtedy, gdy zawiadomienie o przesyłce umieszczone zostanie w drzwiach mieszkania lub w oddawczej skrzynce pocztowej ze wskazaniem, gdzie i kiedy pozostawiono pismo, i pouczeniem o terminie jego odbioru. Jak była już mowa, w razie nieodebrania przez adresata przesyłki datą jej doręczenia jest data, w której upłynął termin odbioru przesyłki²⁷.

Doręczenie w sposób przewidziany w art. 139 § 1 k.p.c. odnosić się może do każdego pisma, w tym także do pierwszego pisma w sprawie i orzeczenia (wyroku zaocznego, nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym lub upominawczym – w przypadku nakazu zapłaty doręczenie obejmuje jednocześnie pierwsze pismo w sprawie, którym jest pozew, i sam nakaz zapłaty)²⁸. Doręczenie jest skuteczne tylko wtedy, gdy awizowanie nastąpiło na właściwy adres odbiorcy. W przypadku gdy awizowanie dokonane zostało na niewłaściwy adres – jak przyjmuje orzecznictwo – doręczenie w ogóle nie następuje²⁹.

Wśród przeanalizowanych spraw, w których do doręczenia pisma wszczynającego postępowanie w sprawie doszło na podstawie art. 139 § 1 k.p.c., można mówić o kilku przypadkach.

Do **pierwszej grupy** należy zaliczyć te przypadki, w których sąd uznał dokonane doręczenia za skuteczne na adres podany przez powoda.

W sprawie 24 sąd doręczył nakaz zapłaty pozwanym, przy czym tylko względem jednego z nich nakaz został doręczony na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. (adnotacja „nie podjęto w terminie”). Jeden z pozwanych wniósł zarzuty od nakazu,

²⁵ P. Grzegorzczak, *Doręczenie...*, s. 1285.

²⁶ Obowiązek podania przez stronę składającą pierwsze pismo w sprawie adresu stron, przedstawicieli i pełnomocników wprowadzono wyraźnie dopiero od 7.07.2013 r. ustawą z 10.05.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. poz. 654), która dokonała zmiany treści art. 126 § 2 k.p.c. Wcześniej obowiązek ten nie budził wątpliwości w praktyce choć kodeks wymagał podania jedynie miejsca zamieszkania – zob. m.in. postanowienie SN z 14.02.2000 r. (II CKN 1152/99), OSNC 2000/7–8, poz. 149, według którego obowiązek oznaczenia w pierwszym piśmie procesowym w danej sprawie miejsca zamieszkania lub siedziby strony (art. 126 § 2 k.p.c.) w odniesieniu do przedsiębiorców wpisanych do rejestru sądowego na podstawie odrębnych przepisów oznacza powinność wskazania adresu podanego w rejestrze.

²⁷ Zob. np. postanowienie SN z 5.06.2009 r. (I CZ 26/09), LEX nr 577154.

²⁸ Zob. postanowienie SN z 8.12.2010 r. (III CZP 105/10), LEX nr 694257.

²⁹ Zob. orzeczenie SN z 1.07.1967 r. (III PRN 47/67), LEX nr 6188; orzeczenie SN z 23.03.1976 r. (IV PRN 2/76), LEX nr 14302; orzeczenie SN z 22.03.1995 r. (II CRN 4/95), LEX nr 50590; orzeczenie SN z 27.09.2000 r. (V CKN 1494/00), LEX nr 532366; orzeczenie SN z 13.12.2002 r. (IV CZ 188/02), OSP 2003/6, poz. 119; orzeczenie SN z 18.03.2009 r. (IV CNP 87/08), LEX nr 603176.

a sąd stwierdził prawomocność nakazu doręczonego pozostałym pozwanym, w tym pozwanemu, któremu doręczenie zostało dokonane na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. Ustalenie prawidłowości adresu tego pozwanego nie mogło jednak budzić wątpliwości, gdyż była nim spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, a doręczenie nastąpiło na adres podany w odpisie z Krajowego Rejestru Sądowego (KRS) przedstawionym przez powoda (art. 133 § 2a k.p.c.).

Podobnie sytuacja wyglądała w sprawie 86, gdzie pozwanymi byli wspólnicy spółki cywilnej. Względem jednego z nich nakaz zapłaty został doręczony przez awizo na adres podany w przedstawionym odpisie z ewidencji działalności gospodarczej. Doręczyciel przystawił na zwrotnym potwierdzeniu odbioru pieczęć „nie zastałem”. Sąd stwierdził prawomocność tego nakazu i wydał tytuł wykonawczy powodowi. Pozwany w toku dalszego postępowania, w którym wniósł o stwierdzenie upadku zabezpieczenia na podstawie nakazu zapłaty, nie kwestionował prawidłowości dokonanego doręczenia.

Prawidłowość doręczenia nakazów zapłaty wskazanym wyżej podmiotom nie budziła żadnej wątpliwości. Warto jednak wskazać na pewną różnicę w obu wyżej omówionych przypadkach. W pierwszym z nich adresat był spółką kapitałową (sp. z o.o.), czyli podmiotem podlegającym wpisowi do KRS. W związku z tym miał do niego zastosowanie art. 133 § 2a k.p.c., wskazujący wyraźnie adres, na jaki powinno się dokonać doręczenia. Sąd, nie mając wątpliwości co do prawidłowości tego adresu (powód przedstawił aktualny odpis z KRS), mógł więc bez dalszej weryfikacji uznać doręczenie przez awizo za skuteczne na zasadzie art. 139 § 1 k.p.c. W drugim przypadku pozwanym była jednak osoba fizyczna – wspólnik spółki cywilnej. Prowadzenie działalności gospodarczej podlega wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG). W związku z tym do tego pozwanego nie miał zastosowania art. 133 § 2a k.p.c.³⁰ Doręczenie powinno być więc dokonane zgodnie z art. 135 k.p.c. do mieszkania lub miejsca pracy adresata. W omawianej sprawie sąd dokonał doręczenia na adres wskazany w wyciągu z ewidencji jako adres głównego miejsca wykonywania działalności. Było to rozwiązanie prawidłowe, gdyż w doktrynie trafnie przyjmuje się, że ten adres może być uznany za miejsce pracy osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą³¹. Jedynie na marginesie należy wskazać, że w żadnej ze wskazanych spraw nie było podstaw do zastosowania doręczenia na podstawie art. 139 § 3 k.p.c., który przewiduje, iż pisma dla osób prawnych, organizacji, osób fizycznych podlegających wpisowi do rejestru albo ewidencji na podstawie odrębnych przepisów – w razie niemożności doręczenia w sposób przewidziany w artykułach poprzedzających z uwagi na nieujawnienie w rejestrze albo w ewidencji zmiany adresu, a w przypadku osób fizycznych miejsca zamieszkania i adresu – pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że sądowi są znane nowe miejsce zamieszkania i adres. Z adnotacji dokonanych przez doręczycieli nie wynikało tymczasem, aby adres doręczenia był nieprawidłowy. Sąd nie miał więc podstaw do sięgnięcia po to rozwiązanie. Gdyby z informacji tej wynikało, że adresat nie

³⁰ W ten sposób postanowienie SN z 10.03.2006 r. (IV CK 287/05), Lex Polonica nr 2452607; K. Kołakowski w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–366*, K. Piasecki (red.), Warszawa 2010, t. 1, s. 722; K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 629.

³¹ K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 673–674.

prowadzi już działalności pod wskazanym adresem, można by sięgnąć do uznania przesyłki za doręczoną na podstawie art. 139 § 3 k.p.c.

Odmienne sytuacja wyglądała z doręczaniem pisma wszczynającego postępowanie innym osobom fizycznym niż przedsiębiorcy. W sprawie 28 odpis pozwu o rozwód został doręczony pozwanemu na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. („adresata nie zastano”). Według sądu doręczenie to było skuteczne. Postępowanie nie było jednak prowadzone w warunkach zaoczności, gdyż powódka cofnęła pozew przed pierwszą rozprawą.

W sprawie 71 odpis pozwu wniesionego przeciwko wspólnocie mieszkaniowej doręczono trzem członkom zarządu, przy czym w stosunku do jednego z nich przesyłka wróciła z adnotacją „drzwi zamknięte”. Doręczenie to nie było jednak wykonywane drogą pocztową, lecz przez pracownika sądu. Sąd uznał doręczenie za skuteczne. Osoba ta uczestniczyła jednak w rozprawie i w dalszym postępowaniu w sprawie nie kwestionowała prawidłowości doręczenia ani wskazanego adresu.

W sprawie 85 sąd doręczył nakaz zapłaty trzem pozwanym, przy czym względem jednego z nich doręczenia dokonano przez domownika, a względem dwóch pozostałych przez awizowanie (listonosz wskazał na potwierdzeniu odbioru „nie zastałem”). Sąd uznał nakaz zapłaty za prawomocny względem obu pozwanych, którym doręczono nakazy zapłaty w drodze awizacji.

Nietypowa sytuacja wystąpiła w sprawie 26, w której pozew o uchylenie uchwały wspólnoty mieszkaniowej powód wniósł nie tylko przeciwko wspólnocie, lecz także przeciwko wszystkim 26 współwłaścicielom nieruchomości. Sąd doręczył odpis pozwu wszystkim pozwanym. W stosunku do trzech z nich doręczenie zostało dokonane na podstawie art. 139 § 1 k.p.c., przy czym względem jednego z nich doręczenie potwierdzenia odbioru wróciło z adnotacją „adresat zmarł w 2004 r.”, względem drugiego – „adresat zmarł w 2006 r.”, a w stosunku do trzeciego – „nie podjęto w terminie”. Trudno jednak ustalić, czy sąd uznał wskazane doręczenia za skuteczne, gdyż postępowanie w dalszym toku było prowadzone jedynie w stosunku do wspólnoty mieszkaniowej i tylko ona była zawiadamiana o kolejnych terminach rozprawy. Jedynie wspólnota mieszkaniowa została również wskazana w komparcji wyroku. W aktach nie było tymczasem żadnych informacji o cofnięciu pozwu przez powoda względem pozostałych pozwanych.

Do **drugiej grupy** należą sprawy, w których sąd na skutek nieodebrania przez pozwanego przesyłki w wyznaczonym terminie nie uznał skuteczności dokonanego doręczenia i wezwał powoda do podania prawidłowego adresu.

W sprawie o rozwód (sprawa 5) zwrotne potwierdzenie odbioru odpisu pozwu dla pozwanej wróciło z adnotacją doręczyciela, że adresata nie zastano. W tej sytuacji sąd na rozprawie wezwał powoda do podania w terminie 7 dni aktualnego adresu pozwanej pod rygorem zawieszenia postępowania. W wykonaniu tego zarządzenia powód złożył wniosek o ustanowienie kuratora do doręczeń. Sąd nie zdążył jednak rozpoznać wniosku, gdyż do akt sprawy wpłynęło pismo pozwanej, która podała swoje aktualne miejsce zamieszkania. W tej sytuacji sąd ponownie zarządził doręczenie odpisu pozwu na wskazany przez nią adres.

W sprawie o ustalenie bezskuteczności czynności prawnej (sprawa 22) doręczyciel zaznaczył na zwrotnym potwierdzeniu odbioru odpisu pozwu, że „adresat nie zamieszkuje”. W związku z tym sąd wezwał powoda do podania prawidłowego

adresu pozwanego. Po konwalidowaniu tego braku odpis pozwu został ponownie doręczony pozwanemu na wskazany adres.

W sprawie 51, o ubezwłasnowolnienie, sąd dwukrotnie doręczał odpis wniosku osobie, której dotyczyło postępowanie, i dwukrotnie przesyłka wracała z adnotacją „zwrot, nie podjęto w terminie”. Na rozprawie sąd uzyskał jednak informację, że uczestnik przebywa w szpitalu psychiatrycznym. Na ten adres wysłano więc odpis wniosku, co doprowadziło do skutecznego doręczenia przesyłki.

Z powyższych przykładów wynika, że praktyka sądów w zakresie uznawania skuteczności doręczenia osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. była zróżnicowana. O ile nie można dziwić się przypadkom, w których sąd nie uznał skuteczności doręczenia pisma ze względu na informację od doręczyciela, że adresat pod danym adresem nie zamieszkuje, o tyle wątpliwości budzi praktyka odmawiania skuteczności temu doręczeniu, gdy brakuje ku temu podstaw wynikających z akt sprawy. W istocie prowadzi to do wniosku, że o uznaniu pisma za doręczone decydowało dyskrecjonalne przekonanie sędziego. Praktyka taka, w świetle jednoznacznego brzmienia art. 139 § 1 k.p.c., jest wątpliwa. Ustawa nie wprowadza bowiem żadnych kryteriów oceny, kiedy według sądu należy uznać skuteczność doręczenia przez awizo, a kiedy należy wezwać powoda do wskazania innego adresu. Oczywiście nie można nie zauważyć, że wątpliwość ta jest wynikiem braku kompleksowych rozwiązań umożliwiających weryfikację adresu zamieszkania osoby fizycznej w polskim porządku prawnym³².

Jak jednak wskazuje przebieg sprawy 5, wezwanie przez sąd powoda do podania prawidłowego adresu po pierwotnej próbie doręczenia zakończonej awizowaniem może prowadzić do zgłoszenia wniosku o ustanowienie kuratora do doręczeń. Choć uwzględnienie takiego wniosku wymaga uprawdopodobnienia przez powoda okoliczności, że miejsce pobytu strony nie jest znane (art. 144 § 1 k.p.c.), to często w praktyce trudno uznać tę instytucję za lepsze rozwiązanie niż uznanie skuteczności doręczenia na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. Chodzi bowiem o to, że doręczenie do rąk kuratora w zasadzie pozbawia stronę, w razie jej późniejszego zgłoszenia się do sprawy, wszelkich możliwości obrony. Doręczenie takie jest bowiem z punktu widzenia przepisów kodeksu postępowania cywilnego niewadliwe. W razie zaś uznania przez sąd skuteczności doręczenia na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. strona, która powźmie później wiadomość o postępowaniu, może wykazywać, że adres, na który przesłano odpis pisma wszczynającego postępowanie, nie był prawidłowy.

W związku z powyższym warto szczegółowiej omówić praktykę sądów w tych przypadkach, gdy mimo uznania skuteczności doręczenia przez awizo w dalszym toku postępowania swój udział zgłaszali uczestnicy kwestionujący prawidłowość adresu, na który pismo zostało doręczone.

Jak wynika z analizowanych akt, sądy z reguły uznawały taką okoliczność za uzasadnioną podstawę przywrócenia terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

³² W obecnym stanie prawnym pogląd ten jest wciąż zasadny, gdyż ustawodawca umożliwia pozwanemu (dłużnikowi) szczególną ochronę przed egzekucją prowadzoną na podstawie tytułu wykonawczego stanowiącego nakaz zapłaty lub wyrok zaoczny w przypadku, gdy adres pozwanego (dłużnika) w toku egzekucji był inny niż ten, na który zostało doręczone orzeczenie. Temu celowi służą wprowadzone od 7.07.2013 r. art. 820³ i art. 139 § 5 k.p.c.; zob. J. Jankowski, *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego dokonana mocą ustawy z 10.05.2013 r.*, „Monitor Prawniczy” 2013/15, s. 794–795.

W sprawie 77 sąd doręczył czterem pozwanym nakaz zapłaty wraz z odpisem pozwu. Tylko w stosunku do jednego z nich nakaz został doręczony w sposób właściwy. Względem trzech pozostałych dokonano dwukrotnego awizowania, z tym że za pierwszym razem przesyłkę doręczaną za pośrednictwem pracownika sądu pozostawiono zamiast w urzędzie gminy – w sądzie rejonowym. Za drugim razem doręczenia dokonano już prawidłowo, za pośrednictwem poczty, i uznano jego skuteczność na zasadzie art. 139 § 1 k.p.c. Tytuł wykonawczy wydano powodowi 16.06.2010 r. Między 31.05.2011 r. a 7.06.2011 r. wpłynęły sprzeciwu pozostałych trzech pozwanych wraz z wnioskami o przywrócenie terminu do wniesienia sprzeciwu, wykorzystujące argument, że pozwani już od ponad 10 lat nie mieszkają pod wskazanym w pozwie adresem. Na skutek wniesionych sprzeciwów sąd wstrzymał wykonalność nakazu zapłaty i przywrócił pozwanym termin do wniesienia sprzeciwów.

W sprawie 93 nakaz zapłaty został doręczony pozwanemu na podstawie art. 139 § 1 k.p.c., przy czym doręczyciel w ogóle nie wskazał w zwrotnym potwierdzeniu odbioru przyczyny niedoręczenia przesyłki. Sąd uznał nakaz za prawomocny po upływie terminu do wniesienia sprzeciwu. Po miesiącu do sądu wpłynął wniosek pozwanego o doręczenie mu nakazu zapłaty z informacją, że nie zamieszkuje on pod wskazanym w pozwie adresem, bo przebywa w areszcie śledczym. Sąd wezwał w związku z tym pozwanego do sprecyzowania, jaki charakter ma jego pismo, gdyż nakaz zapłaty jest już prawomocny. W odpowiedzi na zarządzenie przewodniczącego pozwany odpisał, że wnosi o przywrócenie terminu do wniesienia sprzeciwu oraz o umorzenie kosztów sądowych. Sąd wezwał więc pozwanego do uzupełnienia braku formalnego wniosku przez dołączenie do niego sprzeciwu. W wyniku uzupełnienia braku doszło do przywrócenia pozwanemu terminu do wniesienia sprzeciwu.

Wskazaną wyżej praktykę sądów należy uznać za nieprawidłową. Uwzględnienie wniosku o przywrócenie terminu zakłada bowiem, że termin procesowy rozpoczął bieg zgodnie z przepisami kodeksu i już upłynął. Należy zaś w pełni podzielić pogląd, że gdy awizowanie dokonane zostało na niewłaściwy adres, w ogóle nie dochodzi do doręczenia (nie następuje jego skutek), a wszelkie terminy, których bieg miałoby rozpoczynać doręczenie, nie rozpoczynają tego biegu³³. Nie ma więc mowy, aby stosować w takim przypadku wniosek o przywrócenie terminu lub skargę o wznowienie postępowania.

W omawianych sytuacjach sądy powinny, po zgłoszeniu się strony i wykazaniu aktualnego adresu, ponowić z urzędu próby doręczenia nakazu zapłaty na wskazane adresy, bo dopiero od tej chwili rozpocznie bieg termin do wniesienia środków zaskarżenia. W literaturze trafnie jednak podnosi się, że regulacja doręczenia przez awizo zawarta w art. 139 § 1 k.p.c. oraz w przepisach rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym nie jest doskonała, w szczególności nie nakłada ona na doręczającego obowiązku przekonania się, czy adresat rzeczywiście mieszka lub pracuje pod adresem wskazanym na przesyłce. W praktyce prowadzi to do tego, że kwestia prawidłowości adresu badana jest na późniejszym etapie postępowania rozpoznawczego, a nawet już po wszczęciu egzekucji (np. przy okazji rozpatrywania zażalenia

³³ K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 666; zob. także postanowienie SN z 18.03.2009 r. (IV CNP 87/08), LEX nr 603176.

na odrzucenie środka zaskarżenia z powodu wniesienia go po upływie terminu lub zażalenia na nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi zaocznemu lub nakazowi zapłaty). Stąd postuluje się uzupełnienie regulacji art. 139 § 1 k.p.c. w taki sposób, aby doręczający mógł awizować przesyłkę sądową jedynie wtedy, gdy w okolicznościach sprawy będzie miał podstawy do przyjęcia, że adresat mieszka lub pracuje pod wskazanym na niej adresem³⁴.

Warto jednak zastanowić się, czy w razie wątpliwości sądu dotyczących prawidłowości adresu pozwanego, gdy dochodzi do awizacji pierwszego pisma w sprawie dla pozwanego, nie umożliwić sądowi zażądania od powoda uprawdopodobnienia prawidłowości podanego adresu. Warto bowiem zauważyć, że w wielu przypadkach powodowie w ogóle nie informują sądu, skąd mają wiedzę o podanym w pozwie adresie pozwanego. Nałożenie takiego ciężaru na powoda mogłoby sprawić, że byłby on zobowiązany powołać się np. na dane podane przez pozwanego w umowie lub informację z ewidencji ludności, co mogłoby zminimalizować ryzyko podania nieprawdziwego adresu. Oczywiście rozwiązanie to nie zlikwiduje całkowicie ryzyka doręczenia pisma wszczynającego postępowanie na niewłaściwy adres, ale wydaje się, że byłoby lepsze niż pozostawienie powodowi jedynie drogi do żądania kuratora do doręczeń, która to instytucja jest szczególnie formalistyczna. Do rozważenia jest także możliwość wprowadzenia sankcji w postaci grzywny w razie wykazania, że adres pozwanego wskazany przez powoda został podany w złej wierze³⁵.

Z wyjątkową mocą formalizm instytucji kuratora do doręczeń ujawnił się w sprawie 21. Tu powódka już w pozwie o rozwód złożyła wniosek o ustanowienie dla pozwanego kuratora, uzasadniając, że nie jest jej znane jego miejsce zamieszkania. Wniosek ten został oddalony, ponieważ sąd nie dał temu wiary. W związku z tym sąd wezwał powódkę do uzupełnienia braku formalnego pozwu przez podanie adresu pozwanego. Powódka ponownie złożyła wniosek o ustanowienie kuratora, wskazując na nowe okoliczności. W wyniku tego sąd ustanowił dla pozwanego kuratora w postaci pracownika sekretariatu sądowego. Odpis pozwu został doręczony kuratorowi. Kuratorowi doręczano też wszystkie pozostałe pisma, aż do uprawomocnienia się wyroku w sprawie.

Ciekawą praktykę w zakresie ustalania miejsca zamieszkania pozwanego stosował Wydział Rodzinny i Nieletnich Sądu Rejonowego w Łańcucie, który w każdej sprawie o alimenty, wydając zarządzenie o doręczeniu odpisu pozwu pozwanemu, zwracał się do komendy policji o dokonanie wywiadu w celu ustalenia obecnego miejsca zamieszkania pozwanego (sprawy 17, 18, 19, 20). Wydaje się jednak, że tak daleko idąca aktywność sądu była nieuzasadniona. Zgodnie z art. 144 § 1 zd. 2 k.p.c. w sprawach o roszczenia alimentacyjne, a także w sprawach o ustalenie pochodzenia dziecka i o związane z tym roszczenia, przewodniczący przed

³⁴ K. Weitz w: *Kodeks...*, s. 667; P. Grzegorzczak, *Doręczenie...*, s. 1286. Rozwiązaniem, które nie zastąpi postulowanej regulacji, jest wprowadzona od 7.07.2013 r. możliwość zawieszenia postępowania egzekucyjnego w razie wykazania przez dłużnika, że wyrok zaoczny lub nakaz zapłaty został doręczony na inny adres niż miejsce zamieszkania dłużnika ustalone w postępowaniu egzekucyjnym (art. 820³ § 1 k.p.c.).

³⁵ Ustawodawca rozważał takie rozwiązanie, proponując dodanie art. 126 § 2² k.p.c., według którego sąd byłby zobowiązany wymierzyć grzywnę stronie, jej przedstawicielowi ustawowemu lub pełnomocnikowi, który w złej wierze lub wskutek niezachowania należytej staranności oznaczył nieprawidłowe dane (w tym adres stron). Ostatecznie propozycja ta nie została przyjęta w nowelizacji kodeksu dokonanej ustawą z 10.05.2013 r. Jedynie w elektronicznym postępowaniu upominawczym wprowadzono taką możliwość (fakultatywnie) – art. 505³² § 3 k.p.c.; zob. J. Jankowski, *Nowelizacja...*, s. 793.

ustanowieniem kuratora prowadzi stosowne dochodzenie w celu ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu pozwanego. Przepis ten stanowi wyraz zwolnienia powoda z obowiązku uprawdopodobnienia okoliczności, że miejsce zamieszkania lub pobytu pozwanego nie są znane³⁶, i przerzuca ten ciężar na sąd. Warunkiem zastosowania tej regulacji jest jednak wystąpienie przez powoda z wnioskiem o ustanowienie kuratora. W żadnej z przeanalizowanych spraw wniosek taki nie został zgłoszony, a odpis pisma wszczynającego postępowanie został doręczony w sposób właściwy lub zastępczy. Angażowanie policji przed podjęciem próby doręczenia odpisu pozwu należało uznać za nietrafne rozwiązanie.

5. ANALIZA JAKOŚCIOWA

5.1. Doręczyciel

Jak wskazywano wyżej, sąd dokonuje doręczeń przez operatora pocztowego w rozumieniu prawa pocztowego, osoby zatrudnione w sądzie, komornika lub sądową służbę doręczeniową. Zgodnie z art. 3 pkt 12 prawa pocztowego operatorem pocztowym jest przedsiębiorca uprawniony do wykonywania działalności pocztowej na podstawie wpisu do rejestru operatorów pocztowych. Choć obecnie może to być, przynajmniej teoretycznie, także inny operator niż Poczta Polska SA, to jedynie ten operator dokonuje doręczeń sądowych³⁷.

W większości analizowanych spraw doręczenie pism było dokonywane za pośrednictwem poczty. Można wręcz powiedzieć, że był to w zasadzie jedyny doręczyciel w analizowanych sprawach. Od tej zasady istniały jednak pewne wyjątki.

Po pierwsze, w przypadku organów i instytucji mieszczących się w tym samym budynku, zgodnie z § 17 ust. 3 instrukcji sądowej, doręczenia dokonywano bezpośrednio, bez udziału poczty i biura podawczego sądu (m.in. w sprawie 16 w ten sposób doręczono odpis skargi komornikowi sądowemu). Po drugie, były przypadki doręczenia przesyłki adresatowi w sekretariacie, zgodnie z treścią art. 132 § 2 k.p.c. (przykładowo w sprawie 34 pełnomocnikowi strony wydano kopie protokołu rozprawy za pokwitowaniem w sekretariacie sądowym³⁸). Po trzecie, w niektórych sądach wykształciła się praktyka dokonywania doręczeń za pośrednictwem pracownika sądowego. Przykładowo niektóre doręczenia w Sądzie Rejonowym w Inowrocławiu były wykonywane przez „kierowcę” (taka adnotacja widniała na zwrotnym potwierdzeniu odbioru w sprawie 45). Duża część przesyłek wysyłanych przez Sąd Rejonowy w Iławie była zaś doręczana na terenie miasta przez woźnego sądowego (w sprawach 63, 64, 65, 69). W wielu sprawach doręczeń pism sądowych dokonywał inny podmiot także w Sądzie Rejonowym w Wałbrzychu. Nie ma jednak możliwości ustalenia, kim był doręczający, gdyż nie została wskazana jego funkcja, a podpisy są nieczytelne (sprawy 71, 72, 76, 78).

³⁶ Wyrok SN z 11.04.1997 r. (I CKU 45/92), „Prokuratura i Prawo”, 1997/10, poz. 40.

³⁷ Zgodnie z art. 178 prawa pocztowego, Polska Poczta SA w okresie 3 lat od wejścia w życie ustawy pełni obowiązki operatora wyznaczonego, czyli operatora obowiązującego do świadczenia powszechnych usług pocztowych.

³⁸ W tej sytuacji budzi wątpliwość, czy konieczne było posługiwanie się formularzem potwierdzenia odbioru przewidzianym dla doręczeń przez pocztę. Pokwitowania odbioru kopii protokołu sądowego można było dokonać na wniosku znajdującym się w aktach sprawy.

Wskazane wyżej doświadczenia sądów z doręczaniem przesyłek za pośrednictwem pracowników sądu należy uznać za interesujące. Pozostają one w zgodzie z zasadami określonymi w § 68 ust. 1–3 regulaminu urzędowania sądów powszechnych³⁹. Z przepisów tych wynika, że prezes sądu przy wyborze sposobu doręczenia przesyłek sądowych uwzględnia koszty i skuteczność doręczeń. Przy uwzględnieniu tych okoliczności co prawda pierwszeństwo przyznane zostało doręczeniu przez operatora pocztowego, gdyż z sądowej służby doręczeniowej (w przypadku jej utworzenia), pracownika sądowego, policji sądowej bądź komornika korzysta się wtedy, gdy w konkretnych okolicznościach taki sposób doręczenia jest efektywniejszy⁴⁰. Wydaje się jednak, że dokonywanie doręczeń na terenie wskazanych wyżej miast średniej wielkości, w tym przede wszystkim do urzędów i jednostek organizacyjnych, było rozwiązaniem ekonomicznym, a także stosunkowo skutecznym. Poza nielicznymi wyjątkami większość doręczeń dokonywanych przez pracowników sądu nastąpiła bez konieczności awizacji.

W większości spraw z udziałem **kwalfikowanych pełnomocników** po obu stronach prawidłowo doręczali oni pisma wymienione w art. 132 k.p.c. między sobą, wnosząc jedynie do sądu odpis pisma z dowodem nadania przesyłką poleconą pisma drugiemu pełnomocnikowi (w sprawach 55, 67, 96). Obowiązek ten został nałożony na pełnomocników od 19.04.2010 r. w wyniku wejścia w życie nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 17.12.2009 r.⁴¹ Zdarzały się jednak przypadki, gdy sądy nie stosowały sankcji zwrotu pisma wniesionego z naruszeniem art. 132 § 1 k.p.c. W sprawie 75 pismu procesowemu złożonemu przez pełnomocnika 14.02.2011 r. wraz z odpisem dla strony przeciwnej nadano bieg i doręczono za pośrednictwem sądu odpis pisma reprezentującemu stronę przeciwną radcy prawnemu. Podobnie sytuacja wyglądała w sprawie 81, gdzie pismo zostało złożone przez adwokata 2.05.2010 r. Również w sprawie 25 wszczętej 8.02.2011 r. sąd doręczył odpowiedź na pozew wniesioną przez adwokata drugiemu pełnomocnikowi. Praktyka ta musi być uznana za wadliwą, niekorzystnie wpływającą na sprawność postępowania.

Wadliwą praktyką były też przypadki niepodpisywania się na zwrotnym potwierdzeniu odbioru przez doręczyciela. Zgodnie z § 4 ust. 2 r.d.p.s. doręczający ma obowiązek wpisać na formularzu potwierdzenia odbioru datę doręczenia przesyłki, imię i nazwisko odbiorcy i zaznaczyć sposób doręczenia, a ponadto potwierdzić to własnoręcznym podpisem. Na przesyłce doręczający wpisuje datę doręczenia, co także potwierdza własnoręcznym podpisem. W kilku sprawach listonosz nie podpisał zwrotnego potwierdzenia odbioru, lecz jedynie przystawił pieczętkę ze swoim imieniem i nazwiskiem (sprawy 34, 35). Zdarzały się też przypadki niewpisania imienia i nazwiska odbiorcy, co wobec całkowicie nieczytelnego podpisu utrudniało jego identyfikację (sprawa 81).

Warto zwrócić uwagę na szczególny sposób dokonywania doręczeń w jednej ze spraw, gdyż był on całkowicie odmienny od zasad przyjętych w kodeksie postępowania cywilnego. Chodzi o sprawę 52, która toczyła się w wyniku złożenia

³⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23.02.2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. Nr 38, poz. 249 ze zm.).

⁴⁰ Postanowienie SN z 13.04.2005 r. (V CZ 23/05), Lex Polonica nr 2809807.

⁴¹ Ustawa z 19.12.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 7, poz. 45).

wniosku o wydanie zakazu rozpowszechniania nieprawdziwych informacji w toku kampanii wyborczej na podstawie art. 111 ustawy z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy⁴². Odpis wniosku i zawiadomienie o rozprawie zostały doręczone odpowiednio faksem oraz drogą telefoniczną. Również faksem została wniesiona w tej sprawie apelacja od postanowienia sądu pierwszej instancji. Postępowanie, o którym mowa, prowadzone było w trybie postępowania nieprocesowego (art. 111 § 2 k.w.), które nie przewiduje wśród przepisów ogólnych odmiennych zasad dotyczących doręczania pism sądowych. Stosowanie wskazanych sposobów doręczenia było jednak uzasadnione niezwykle krótkimi terminami przewidzianymi w kodeksie wyborczym: 24 godziny na rozpoznanie wniosku i 24 godziny na wniesienie apelacji. Należy więc uznać, że działanie sądu było w pełni uzasadnione koniecznością dochowania wskazanych terminów i uzasadniało odstępianie od ogólnych reguł przewidzianych przepisami kodeksu postępowania cywilnego.

5.2. Doręczenie zastępcze

Doręczenie zastępcze można uznać za skuteczne pod warunkiem że osoba odbierająca pismo za adresata nie jest jego przeciwnikiem procesowym. Niestety, w analizowanych sprawach, zwłaszcza z zakresu prawa rodzinnego, zdarzało się, że doręczyciele nie przestrzegali tego zakazu. Oczywiście praktycznym warunkiem dochowania wskazanego wymagania doręczenia zastępczego jest uprzednie wskazanie przez sąd na stronie adresowej przesyłki informacji o wyłączeniu tego sposobu doręczenia całkowicie lub względem oznaczonych osób (zob. § 3 ust. 2 r.d.p.s.). Z przeanalizowanych akt sprawy i treści zarządzeń wynika, że **w żadnej ze spraw, w której przeciwne strony postępowania miały ten sam adres zamieszkania, sądy nie zastrzegły możliwości dokonania doręczenia zastępczego względem przeciwnika procesowego.** W rezultacie w kilku sprawach zaistniało ryzyko wydania przesyłki przeciwnikowi procesowemu adresata, a nawet doszło do wydania go przeciwnikowi procesowemu.

W sprawie 3, rozwodowej, odpis pozwu został doręczony na adres pozwanego tożsamy z adresem powódki, a pismo zostało odebrane przez córkę rozwodzących się małżonków. Mimo że doręczenie to może być uznane za skuteczne, jako że nie nastąpiło do rąk przeciwnika procesowego, brak odpowiedniego zastrzeżenia w zarządzeniu nakazującym doręczenie odpisu pozwu należy uznać za nieprawidłowość. W sprawie 37, o zapłatę alimentów, gdzie obie strony miały to samo miejsce zamieszkania, odpis pozwu został doręczony osobiście pozwanemu, choć brak odpowiedniego zastrzeżenia na kopercie także należy uznać za wadę. Potwierdza to okoliczność, że w tej samej sprawie późniejsze wezwanie do uzupełnienia braków formalnych apelacji wniesionej przez pozwanego doręczono do rąk małżonki, będącej powódką w sprawie. Co prawda pozwany uzupełnił apelację i nadano jej bieg, jednak ryzyko naruszenia praw pozwanego było w tej sprawie wyjątkowo wysokie.

W związku z doręczeniem zastępczym warto wskazać sprawę 25, w której doręczano wezwanie dla świadka na adres zamieszkania podany przez stronę. Na zwrotnym potwierdzeniu odbioru podpisała się jednak inna osoba, wskazując,

⁴² Ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112 ze zm.), dalej jako k.w.

że jest pracownikiem. Sąd uznał doręczenie za skuteczne, choć może to budzić wątpliwości. Doręczenie zastępcze osobie fizycznej może nastąpić, tak jak była mowa, osobom wymienionym w art. 138 § 1 k.p.c., a także – gdy doręczający nie zastanie adresata w miejscu pracy – do rąk osoby upoważnionej do odbioru pisma. Osoba wskazana na potwierdzeniu odbioru mogła być uznana za osobę uprawnioną tylko pod warunkiem, że doręczenie było dokonywane na adres miejsca pracy. W żaden sposób nie wynikało to jednak z adresu podanego przez stronę, jako adres zamieszkania świadka. Odmienne i poprawnie wyglądała sytuacja w sprawie 26, gdzie doręczono pismo stronie, która pod podanym adresem zamieszkania prowadziła działalność gospodarczą. Przesyłka została odebrana przez pracownika upoważnionego do odbioru pism.

Zgodnie z § 8 ust. 1 r.d.p.s. osobą uprawnioną do odbioru przesyłki złożonej w placówce pocztowej operatora lub w urzędzie gminy jest adresat, osoba uprawniona do reprezentacji przed sądem adresata będącego osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, upoważniony pracownik adresata będącego osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, upoważniony pracownik, w przypadku gdy adresatem jest organ wymieniony w art. 137 § 1 lub 2 k.p.c. W razie zaś gdy przesyłkę złożono w placówce pocztowej operatora – osoba upoważniona na podstawie pełnomocnictwa pocztowego, o którym mowa w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z 9.01.2004 r. w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych⁴³. Niestety, mimo tej wyraźnej regulacji w przeanalizowanych sprawach zdarzały się przypadki, że przesyłka była wydawana innym osobom niż wymienione powyżej, najczęściej domownikowi adresata. Sytuacja taka zdarzyła się dwukrotnie w sprawie 12, gdzie w jednym przypadku pismo odebrał teść adresata (zostało to wskazane w treści potwierdzenia odbioru), a w drugim przypadku inna osoba fizyczna bez wskazania, kim była dla adresata. Urząd pocztowy nie zaznaczył w ogóle w tym przypadku, komu pismo zostało wydane. Podobna sytuacja nastąpiła jeszcze w innych sprawach (w sprawie 13 przesyłkę wydano ojcu adresata; w 18, 33 – matce adresata; 55 – żonie adresata; 81 – mężowi adresatki). Jeśli więc osoby odbierające pismo nie wykazały, że są uprawnione do odbioru pisma, doręczenia te były nieskuteczne. W orzecznictwie nie budzi bowiem wątpliwości, że odbioru przesyłki pozostawionej w urzędzie pocztowym lub gminy nie może dokonać osoba, która jest domownikiem⁴⁴. Doręczenie domownikowi wynika z domniemania, że osoba przebywająca pod adresem, w którym ma nastąpić doręczenie, jest rzeczywiście domownikiem adresata. Domniemania takiego nie ma w razie odbioru awizowanej przesyłki z poczty. Ponadto przepisy prawa wprost nie zezwalają na wydanie takiej przesyłki domownikowi.

Dość częste było także w analizowanych sprawach odbieranie na poczcie przesyłki przez **pełnomocnika pocztowego**, przy czym na potwierdzeniu odbioru wyraźnie

⁴³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 9.01.2004 r. w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych (Dz. U. Nr 5, poz. 34 ze zm.). Akt ten został jednak uchylony z dniem 24.05.2013 r. Obecnie instytucja pełnomocnictwa pocztowego jest uregulowana w art. 38 ustawy – Prawo pocztowe. Nie doprowadziło to jednak do zmiany brzmienia § 8 ust. 1 r.d.p.s.

⁴⁴ Zob. wyrok SN z 4.08.2009 r. (I UK 71/09), OSNP 2011/7–8, poz. 106; zob. także I. Wolwiak, *Doręczenie pism sądowych na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2009 r., I UK 71/09*, „Polski Proces Cywilny” 2010/1, s. 132–139.

zaznaczano numer pełnomocnictwa pocztowego. Możliwość taka została jednak wprowadzona do kodeksu postępowania cywilnego dopiero 3.05.2012 r. w wyniku wejścia nowego przepisu art. 139 § 1¹ k.p.c.⁴⁵ Doręczenia analizowane w przekazanych sprawach były zaś dokonywane jeszcze przed tą datą. Z tego względu wydawanie przez urzędy pocztowe przesyłek pełnomocnikom pocztowym ustanowionym przez adresatów przed 3.05.2012 r. należy uznać za wadliwe i powodujące konieczność ponowienia doręczenia. Przykładowo w sprawie 24 przesyłka pocztowa została wydana pełnomocnikowi pocztowemu adresata 27.03.2011 r., a więc na rok przed wejściem w życie takiej możliwości (podobnie w sprawach 60, 84).

5.3. Doręczenie adresatowi niebędącemu osobą fizyczną

Szczególne problemy wiążą się z doręczaniem pism adresatom niebędącym osobami fizycznymi. W sprawie 44 listonosz doręczył przesyłkę do placówki służby zdrowia, przystawiając na zwrotnym potwierdzeniu odbioru pieczęć z adnotacją „pełnomocnik znany osobiście”. Nie do końca jest jasne, czemu miało służyć przystawienie tej pieczęci, skoro w przypadku doręczeń pism sądowych nie mają zastosowania ogólne reguły doręczeń przewidziane w prawie pocztowym i w aktach wykonawczych do tej ustawy, a tylko tam istnieje możliwość odstąpienia od żądania przedstawienia dokumentu potwierdzającego tożsamość odbierającego⁴⁶. Ponieważ, jak wynika ze zwrotnego potwierdzenia odbioru, doręczenie nastąpiło na adres placówki, chodziło zapewne o wykazanie, że odbierający pismo jest osobą upoważnioną do odbioru pisma. Wątpliwe jednak, by doręczyciel osobiście miał wiedzę na temat zakresu i upoważnienia odbierającego. Również w sprawie 88 listonosz, doręczając pismo osobie upoważnionej do odbioru w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, przystawił pieczęć „znany osobiście”.

Odbiór przez osoby upoważnione przesyłki dla jednostki organizacyjnej w przypadku pozostawienia pisma w urzędzie pocztowym też wyglądał rozmaicie. W większości przypadków osoba odbierająca dopisywała adnotację „pracownik” (sprawy 89, 90) lub przystawiała pieczęć spółki. Trudno jednak ustalić, w jaki sposób pracownik poczty weryfikował uprawnienie osoby odbierającej przesyłkę. Można jedynie podejrzewać, że organy pocztowe nie podejmowały się tego zadania, gdyż ostateczna ocena skuteczności doręczenia zawsze pozostaje w gestii sądu orzekającego. Kwestia ta nie była jednak podnoszona przez strony w przeanalizowanych sprawach.

5.4. Doręczenie przez awizo

O tym sposobie doręczenia szerzej mówiono przy okazji analizy doręczenia pisma wszczynającego postępowanie w sprawie. Warto jednak wskazać, że ten sposób

⁴⁵ Ustawa z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381). Warto jednak wskazać, że zgodnie z art. 9 ust. 1 tej ustawy jej przepisy stosuje się do postępowań wszczętych po dniu wejścia w życie ustawy. Oznacza to, że art. 139 § 1¹ k.p.c. nie ma zastosowania nawet w toczących się jeszcze postępowaniach, jeśli zostały wszczęte przed 3.05.2012 r. Rozwiązanie to należy ocenić zdecydowanie krytycznie.

⁴⁶ Zob. § 21 ust. 2 rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji z 29.04.2013 r. w sprawie warunków wykonywania usług powszechnych przez operatora wyznaczonego (Dz. U. poz. 545).

doręczenia był często stosowany także względem innych pism. Zdarzało się jednak, że stosowanie tego sposobu doręczenia było zdecydowanie wadliwe. Za wyjątkowo nieprawidłową praktykę należy uznać pozostawianie przesyłki doręczanej za pośrednictwem innego podmiotu niż operator pocztowy w sądzie rejonowym. Taka praktyka była stosowana w Sądzie Rejonowym w Wałbrzychu, gdzie w treści awizo informowano adresata, że może podjąć przesyłkę w sądzie, zamiast w urzędzie gminy (sprawy 76, 77, 79). Działanie takie było całkowicie sprzeczne z wyraźną regulacją art. 139 § 1 k.p.c., który nie przewiduje takiego sposobu doręczenia, wymieniając jedynie możliwość pozostawienia przesyłki w placówce pocztowej operatora lub urzędzie właściwej gminy. Doręczenia te powinny być więc uznane za nieskuteczne.

6. WNIOSKI KOŃCOWE

1. Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że kwestia doręczeń sądowych w sprawach cywilnych jest jednym z kluczowych zagadnień praktyki wymiaru sprawiedliwości. Ogólna liczba dokonywanych doręczeń (prawie 2000 doręczeń w przeanalizowanych sprawach), a także średnia przypadająca na poszczególne sprawy (około 20 doręczeń na jedną sprawę) wskazują, że jest to czynność, która powinna być dokonywana ze szczególną uwagą. Ponadto prawidłowość dokonywanych doręczeń rzutuje w bezpośredni sposób na skuteczność i terminowość udzielanej ochrony prawnej.

2. Analiza ilościowa prowadzi do wniosku, że skuteczność doręczeń dokonywana w postępowaniu sądowym jest wysoka. W stosunkowo niewielu sprawach doszło do odmowy wykonania doręczenia przez doręczyciela z powodu wadliwych czynności sądu. Oczywiście optymalne byłoby całkowite wyeliminowanie zaobserwowanych przypadków, gdy sąd kilkakrotnie adresuje przesyłkę, podając niekompletny adres, mimo prawidłowego adresu znajdującego się w aktach sprawy. Działo się tak jednak w pojedynczych sprawach.

3. Wyjątkowo wysoko należy ocenić duży, bo dotyczący ponad połowy przypadków, udział w badanych sprawach doręczeń dokonywanych bezpośrednio adresatowi lub osobie uprawnionej. Świadczy to o wysokiej efektywności doręczeń, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę ogólny bardzo niski odsetek doręczeń dokonanych przez awizo.

4. W odniesieniu do analizy doręczenia pisma wszczynającego postępowanie w sprawie zaskakuje jednak zdecydowanie większy (prawie 10%) udział doręczenia przez awizo niż innych sposobów doręczenia. Oznacza to konieczność przykładania przez sądy większej wagi do oceny skuteczności tego sposobu doręczenia w przypadku pisma wszczynającego postępowanie. Daje się jednak tu zauważyć duża uznaniowość sądów, które w jednych sprawach nie godzą się na uznanie skuteczności takiego doręczenia i wymagają od powoda podania innego adresu, podczas gdy w innych prowadzą postępowanie, przyjmując doręczenie za skuteczne.

5. W zakresie doręczenia przez awizo niezwykle istotną funkcję pełni informacja udzielana przez doręczyciela na zwrotnym potwierdzeniu odbioru. Często to od jej treści zależy, czy sąd uzna dane doręczenie za skuteczne. W odniesieniu do doręczania pism wszczynających postępowanie decyduje to także o zachowaniu prawa do obrony, a tym samym o ważności prowadzonego postępowania. Praktyka doręczycieli w tym zakresie może budzić daleko idące wątpliwości. W związku z tym konieczne jest nałożenie na doręczycieli wymagania zachowania większej staranności przy udzielaniu tej informacji i uświadomienia im jego praktycznego znaczenia. W szczególności zdecydowanie należałoby zrezygnować ze stosowania wszelkiego rodzaju pieczętek o treści „drzwi zamknięte” czy „adresata nie zastano”, gdyż mimo że ułatwiają pracę doręczycieli, z pewnością zachęcają ich do czysto formalnego wypełnienia zwrotnego potwierdzenia odbioru. Należałoby zaś wymagać, aby w razie wynikających z okoliczności sprawy wątpliwości co do tego, czy adresat wciąż zamieszkuje pod wskazanym adresem, informacja taka znalazła się w potwierdzeniu odbioru z opisem zastanej sytuacji. Umożliwiłoby to sądowi własną ocenę prawidłowości dokonanego doręczenia. Można wręcz postulować wprowadzenie w formularzu potwierdzenia odbioru osobnej rubryki z najczęstszymi przypadkami nieodebrania przesyłki.

6. W razie ustalenia, że pierwsze pismo w sprawie stanowiące orzeczenie (nakaz zapłaty, wyrok zaoczny) zostało doręczone na nieprawidłowy adres pozwanego, należy uznać, że termin do wniesienia środka zaskarżenia nie rozpoczął biegu. Z tego względu nie jest prawidłowa praktyka sądów uwzględniająca w takim przypadku wnioski pozwanych o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia. W tej sytuacji powinno nastąpić z urzędu ponowne doręczenie orzeczenia na prawidłowy adres pozwanego.

7. W celu wyeliminowania przypadków, w których pismo wszczynające postępowanie jest doręczane w drodze awizo na błędny adres pozwanego, należałoby postulować, poza nałożeniem obowiązków na doręczyciela, wprowadzenie wymogu uprawdopodobnienia przez powoda adresu pozwanego wskazanego w pozwie. Powinno to doprowadzić do praktyki wyjaśnienia sądowi, jak powód wszedł w posiadanie wskazanego adresu. Sądowi pozostawiona byłaby zaś ocena, czy powód w danym przypadku sprostął temu wymogowi. Niewykluczone jest także wprowadzenie możliwości ukarania powoda grzywną w razie podania adresu pozwanego w złej wierze.

8. Zdecydowanie za formalistyczną należy uznać instytucję kuratora do doręczeń. W wielu sprawach decyzja o ustanowieniu tego kuratora była podejmowana pochopnie. Powodowało to często realne pozbawienie możliwości podważenia przez stronę reprezentowaną przez takiego kuratora prawidłowości dokonanych doręczeń. Wydaje się, że ustanowienie kuratora powinna poprzedzać próba rzeczywistego ustalenia adresu pozwanego.

9. Za nieprawidłową należy uznać praktykę urzędów pocztowych, które wydają przesyłkę awizowaną domownikowi adresata. Ten sposób doręczenia może

występować jedynie przy dokonywaniu doręczenia na adres wskazany na przesyłce. Oznacza to, że doręczenie w takim przypadku jest nieskuteczne i nie powinno być uznane za wywołujące skutki prawne przez sąd.

10. Za równie nieprawidłową praktykę należy uznać pozostawianie przesyłki doręczanej za pośrednictwem innego podmiotu niż operator pocztowy w sądzie, zamiast w urzędzie gminy. Działanie takie, wyraźnie sprzeczne z brzmieniem art. 139 § 1 k.p.c., również prowadzi do nieskutecznego doręczenia przesyłki.

11. Wyjątkowo zachęcająco wyglądają doświadczenia mniejszych sądów w zakresie korzystania z doręczeń sądowych za pośrednictwem pracowników sądowych w miejsce poczty. Wydaje się, że dokonywanie doręczeń na terenie miast średniej wielkości, w tym przede wszystkim do urzędów i jednostek organizacyjnych, jest rozwiązaniem ekonomicznym, a także niezwykle skutecznym. Powinno to skłaniać do rozważenia zastosowania tego sposobu doręczenia w szerszym zakresie lub wręcz do rozważenia rzeczywistego uruchomienia w niektórych okręgach sądowych sądowej służby doręczeniowej.

Załącznik.			
Wykaz spraw będących przedmiotem analizy z lat 2010–2012			
L.p.	Data wszczęcia postępowania	Sygnatura akt	Sąd
1.	30.06.2010	I C 239/10	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
2.	10.11.2010	I C 401/10	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
3.	23.03.2009	I C 395/09	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
4.	5.10.2009	I C 1375/09	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
5.	19.08.2010	I C 1173/10	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
6.	11.04.2011	I C 513/11	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
7.	1.08.2012	I C 115/12	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
8.	28.03.2011	I C 111/11	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
9.	9.05.2011	I C 170/11	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
10.	13.05.2011	I C 90/11	Sąd Okręgowy w Zielonej Górze
11.	20.01.2011	III RC 12/11	Sąd Rejonowy w Łańcucie
12.	5.05.2009	I C 36/09	Sąd Rejonowy w Łańcucie
13.	5.07.2010	I C 49/10	Sąd Rejonowy w Łańcucie
14.	13.04.2010	I C 54/10	Sąd Rejonowy w Łańcucie
15.	16.09.2010	I C 74/10	Sąd Rejonowy w Łańcucie
16.	15.11.2011	I CO 897/11	Sąd Rejonowy w Łańcucie
17.	4.01.2011	III RC 1/11	Sąd Rejonowy w Łańcucie
18.	20.01.2011	III RC 11/11	Sąd Rejonowy w Łańcucie
19.	22.03.2011	III RC 50/11	Sąd Rejonowy w Łańcucie
20.	31.03.2011	III RC 53/11	Sąd Rejonowy w Łańcucie
21.	10.01.2011	I C 29/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
22.	12.01.2011	I C 52/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu

Załącznik. cd.			
Wykaz spraw będących przedmiotem analizy z lat 2010–2012			
L.p.	Data wszczęcia postępowania	Sygnatura akt	Sąd
23.	20.09.2011	I C 103/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
24.	25.10.2010	I C 149/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
25.	8.02.2011	I C 193/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
26.	28.04.2011	I C 563/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
27.	23.03.2011	I C 392/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
28.	5.04.2011	I C 461/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
29.	13.05.2011	I C 642/11	Sąd Okręgowy w Kaliszu
30.	6.06.2011	I C 752/11	Sąd Rejonowy w Kaliszu
31.	17.11.2009	I Ns 1042/10	Sąd Rejonowy w Radomiu
32.	25.11.2008	VII C 616/08	Sąd Rejonowy w Radomiu
33.	14.09.2010	VII C 423/10	Sąd Rejonowy w Radomiu
34.	7.07.2010	VII C 318/10	Sąd Rejonowy w Radomiu
35.	11.07.2011	V GC 628/11	Sąd Rejonowy w Radomiu
36.	5.07.2011	V GC 511/11	Sąd Rejonowy w Radomiu
37.	23.11.2011	III RC 1206/11	Sąd Rejonowy w Radomiu
38.	11.08.2011	III RC 789/11	Sąd Rejonowy w Radomiu
39.	18.11.2010	I C 675/10	Sąd Rejonowy w Radomiu
40.	10.08.2011	I C 473/11	Sąd Rejonowy w Radomiu
41.	30.03.2011	III RC 277/11	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
42.	3.11.2010	III RC 927/10	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
43.	16.07.2010	III Nsm 362/10	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
44.	31.12.2010	III RC 993/10	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
45.	12.10.2010	I Cupr 405/10	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
46.	1.04.2011	I Co 1924/11	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
47.	9.02.2010	I C 229/11	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
48.	1.12.2010	I Ns 1032/10	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
49.	8.12.2010	I C 470/10	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
50.	19.10.2011	III Now 105/11	Sąd Rejonowy w Inowrocławiu
51.	15.06.2010	I Ns 31/10	Sąd Okręgowy w Suwałkach
52.	6.10.2011	I Ns 86/11	Sąd Okręgowy w Suwałkach
53.	4.11.2010	I C 19/10	Sąd Okręgowy w Suwałkach
54.	17.11.2010	I C 21/10	Sąd Okręgowy w Suwałkach
55.	18.02.2010	I C 73/10	Sąd Okręgowy w Suwałkach
56.	21.01.2011	I C 24/11	Sąd Okręgowy w Suwałkach
57.	21.04.2011	I C 185/11	Sąd Okręgowy w Suwałkach
58.	15.12.2011	I C 70/12	Sąd Okręgowy w Suwałkach
59.	2.02.2011	I C 42/11	Sąd Okręgowy w Suwałkach
60.	21.06.2011	I C 343/11	Sąd Okręgowy w Suwałkach
61.	25.08.2011	I C 44/12	Sąd Rejonowy w Iławie

Załącznik. cd.			
Wykaz spraw będących przedmiotem analizy z lat 2010–2012			
L.p.	Data wszczęcia postępowania	Sygnatura akt	Sąd
62.	4.10.2010	I Cupr 173/11	Sąd Rejonowy w Iławie
63.	1.06.2010	I C 327/10	Sąd Rejonowy w Iławie
64.	22.06.2010	I C 166/10	Sąd Rejonowy w Iławie
65.	7.07.2010	I C 74/10	Sąd Rejonowy w Iławie
66.	28.07.2011	I C 201/11	Sąd Rejonowy w Iławie
67.	22.04.2010	I C 96/10	Sąd Rejonowy w Iławie
68.	2.03.2011	I C 54/11	Sąd Rejonowy w Iławie
69.	7.04.2011	I C 81/11	Sąd Rejonowy w Iławie
70.	10.02.2011	I C 37/11	Sąd Rejonowy w Iławie
71.	20.08.2010	VIII C 219/11	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
72.	3.11.2010	VI GC 8/11	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
73.	3.10.2011	VI GC 30/12	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
74.	14.12.2009	V P 637/09	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
75.	11.12.2008	V P 380/08	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
76.	3.11.2011	IV RC 1123/11	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
77.	25.11.2009	I C 1647/09	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
78.	31.05.2011	VIII C 285/11	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
79.	13.06.2011	IV Nsm 823/11	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
80.	9.04.2010	VII C 432/11	Sąd Rejonowy w Wałbrzychu
81.	30.10.2009	I C 53/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
82.	30.07.2008	I C 20/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
83.	4.08.2009	I C 359/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
84.	2.02.2010	I C 156/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
85.	31.08.2009	I C 498/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
86.	8.12.2009	IX GNc 674/09	Sąd Okręgowy w Gdańsku
87.	22.03.2010	IX GC 338/11	Sąd Okręgowy w Gdańsku
88.	20.10.2009	IX GC 76/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
89.	6.04.2010	IX GC 570/10	Sąd Okręgowy w Gdańsku
90.	21.01.2011	IX GC 133/11	Sąd Okręgowy w Gdańsku
91.	15.06.2009	I Ns 397/09	Sąd Rejonowy w Olkuszu
92.	22.03.2011	I C 87/11	Sąd Rejonowy w Olkuszu
93.	9.09.2009	I C 277/10	Sąd Rejonowy w Olkuszu
94.	27.07.2010	I C 172/10	Sąd Rejonowy w Olkuszu
95.	10.06.2010	I Ns 394/09	Sąd Rejonowy w Olkuszu
96.	28.12.2011	III RC 523/11	Sąd Rejonowy w Olkuszu
97.	30.03.2011	III RC 215/11	Sąd Rejonowy w Olkuszu
98.	21.09.2011	III Nsm 376/11	Sąd Rejonowy w Olkuszu
99.	31.05.2011	III Nsm 222/11	Sąd Rejonowy w Olkuszu
100.	9.03.2012	III RC 88/12	Sąd Rejonowy w Olkuszu

Summary

Piotr Rylski – *Effectiveness of service in the civil procedure*

This paper presents the results of a study intended to determine the effectiveness and methods of service in the civil procedure, especially the service of letters initiating the proceedings, the correctness of which service is often the condition of the party retaining the right of defence. The study included both quantitative and qualitative analysis of services of letters in the court practice and an assessment of the influence of the method of service on the efficiency of court proceedings. But first and foremost the analysis concerned the correctness of substitutive service, service by means of notice of failed delivery and fictitious service. With reference to the last service method, particular attention is drawn to the issue of the court determining the address of the defendant/respondent, as well as the practice of serving letters upon entities covered by the duty of entry in the court register or records of business activity.